RADIO FREE EUROPE
EAST EUROPE RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK UNIT

PŘEHLED TISKU

Číslo: 20 (XI.) Datum: 24.1.1968

OBSAH

Ladislav MANOUŠEK (RUDÉ PRÁVO)	Významný podnět pro účinnější práci strany	str. 2
Ing. Jar. GLÁSEROVÁ (RUDÉ PRÁVO)	Pracovních sil ubývá	str. 3
Rudolf KOSTKA (RUDÉ PRÁVO)	Perspektivy zaměstnanosti	str. 4
Jiří FRANĚK (RUDÉ PRÁVO)	Co je a co není dělnické	str. 5
red.čl. (PRÁCE)	Chtěli jste vědět o volbách	str. 6
Ing. Věra HODAŇOVÁ (PRÁCE)	SOS kolem bytů	str. 8
Zdeněk ROUBÍČEK (MLADÁ FRONTA)	Občan a kultura	str. 9
Libuše ČENOVSKÁ (MLADÁ FRONTA)	Konkurence kalá i...	str. 9
Petr KOUDELKA (MLADÁ FRONTA)	Dědictví Mnichova	str. 10
-vík- (LIDOVÁ DEMOKRACIE)	Demokracie a ukázněnost	str. 11
Redakční beseda (KULTURNÍ TVORBA)	Komunisté a národní výbory	str. 12
Dr. Jiří HÁJEK (LITERÁRNÍ NOVINY)	O vídeňské konferenci a o Strahově	str. 16
Vladimír DIVIŠ (LITERÁRNÍ NOVINY)	Dojde k rehabilitaci?	str. 20

Významný podnět pro účinnější práci strany

Od zasedání prosincového a lednového pléna ústředního výboru strany uplynulo sotva čtrnáct dní. Přesto se však už sešly desítky schůzí stranického aktivu, pokračují výroční členské schůze stranických organizací i živá diskuse mezi občany. O čem jiném by se hovořilo než právě o výsledcích posledního pléna ústředního výboru, které mají pro budoucnost socialismu a úlohu naší komunistické strany zásadní význam.

Za necelé dva týdny jsme i v jihomoravské krajské stranické organizaci shromáždili značné množství poznatků a zkušeností, názorů a postojů komunistů i bezpartijních k rezoluci pléna ústředního výboru KSČ. Zamýšlíme-li se nad mnohými z nich, zjistíme poměrně snadno, že základní problémy činnosti strany, jimiž se zabývalo říjnové a posléze i prosincové a lednové plénum ústředního výboru KSČ, nejsou zcela nové, naopak že jsou mnohým komunistům známé. Vždyť se k nim vyjadřovali už v předsjezdové diskusi. Jenže tehdy nebyla ještě situace pro jejich řešení natolik zralá jako právě dnes. Skutečnost, že to komunisté plně uznávají, neměnil nic na tom, že výsledky pléna ústředního výboru KSČ přijímají s vnitřním uspokojením, jako by i oni měli vlastní podíl na jejich dosažení.

Tento moment bychom neměli ztrácet ze zřetele, zvláště ne proto, že zakládá prvky nové kvality aktivní práce komunistů ve straně i mimo stranu. Vede nás k tomu, abychom nejen rozvíjeli tvůrčí diskusi k politice, ke stylu a k metodám činnosti strany, ale abychom vždy respektovali kritické připomínky, náměty a návrhy členů i nečlenů strany a včas je také řešili. Cestu k vyšší aktivitě komunistů mohou ukázat jen praktické kroky k dalšímu zdokonalování a prohlubování systému vnitrostranické demokracie při respektování principu centralismu v řídicí práci strany. Nestačí tyto a další principy jen proklamovat, ale je nutno se jimi každodenně řídit. Plénum ústředního výboru KSČ potvrdilo tuto cestu jako jedině správnou.

Nejsou-li tedy zcela nové problémy, jimiž se prosincové i lednové plénum ústředního výboru strany zabývalo, co tedy vůbec je na tomto jednání to nové? S touto otázkou se setkáváme poměrně často. Není sice takto formulována, ale lze ji z probíhající diskuse vyvodit. Nové je to, že se v plné šíři a hloubce prosadila nová kvalita v pojetí činnosti ústředního výboru strany, který na svém říjnovém plénu tuto novou kvalitu nejen vyhlásil, ale začal z ní jako prvý vyvozovat vůči sobě závěry, aby ukázal celé straně příklad, jak nové pojetí vedoucí úlohy strany chápat a v praxi uplatňovat. V tom je jeho veliká politická a sjednocující síla a nesporný důkaz odpovědnosti. Jde sice o rozhodující, ale nicméně prvý krok, za nímž musí následovat další, aby se naplnil skutečný smysl prosincového i lednového pléna ústředního výboru KSČ.

Členové strany vysoce oceňují otevřenost, zásadovost, rozhodnost i kolektivnost, s jakou jednalo právě prosincové a lednové plénum ústředního výboru strany, ale budou stále více vyžadovat, aby ústřední výbor takto jednal vždy a za každých okolností. Teprve pak lze očekávat určité výsledky v překonávání nynějšího neuspokojivého stavu ve straně, teprve pak bude možno hovořit o tom, že se obnovuje důvěra komunistů v politiku i styl řídicí činnosti strany.

Spontánní souhlas komunistů jihomoravské krajské stranické organizace s obsahem rezoluce pléna ústředního výboru KSČ je tedy nesporný. Nesmíme však zapomenout na to, že jde o souhlas obecný. Jakmile se totiž dostaneme do diskuse o příčinách neuspokojivého stavu ve straně, o východiscích, názorech a návrzích na jeho změnu, zjistíme, že je mnoho otázek sporných pro celou řadu komunistů. Nejen proto, že jsme se zatím ke všem členům strany nedostali, ale i proto, že z různých důvodů různě chápou náš dosud ještě omezený a nedostačující výklad o tak závažných otázkách, které ve svém souhrnu představují budoucnost naší země. Ukazuje se, že informace, které komunistům v tomto směru poskytujeme, jsou prvotní a bude nutné uvažovat o jejich prohloubení, aby řešené problémy činnosti strany zakotvily trvale ve vědomí a v praktickém působení všech komunistů. Ukazuje se, že systém informací je stále ještě nedokonalý.

Mnozí z účastníků aktivů i členských schůzí základních organizací oprávněně vyzvedají u členů ústředního výboru strany vědomí odpovědnosti za osud strany a státu, za budoucnost socialismu. Je možno s jistotou říci, že toto vědomí se postupně přenáší na mnohé funkcionáře a pracovníky stranických orgánů a organizací, na masy členů strany. Svědčí o tom konstruktivnost probíhající diskuse ve straně. Toto vědomí odpovědnosti stmeluje a sjednocuje stranu. Nyní jde o to, abychom dovedli toto vědomí odpovědnosti podchytit a dále prohlubovat a upevňovat na základě realizace praktických kroků, směřujících ke zdokonalování systému politického řízení vyspělé socialistické společnosti.

Vědomí politické a stranické odpovědnosti nachází svůj výraz v názorech a postojích zejména těch komunistů, kteří pochopili podstatu prosincového a lednového pléna ústředního výboru strany. Tito soudruzi pochopili, že na zmíněném plénu nešlo o podružné otázky, o personální záležitosti, ale o to, jak má pracovat ústřední výbor strany a celá strana, aby se mohla důsledně realizovat linie XIII. sjezdu, která tvoří základ politiky strany v etapě všestranného rozvoje socialismu v Československu. Tito soudruzi pochopili, že jednání ústředního výboru — jak také ukazuje jím přijatá rezoluce — vytváří nový prostor pro práci strany, dává »zelenou« progresívním tendencím a pokrokovým metodám a formám práce, klade důraz na programovou a akční práci strany apod. Komunisté oceňují u ústředního výboru to, že si uvědomuje, že zpátky jít nelze, naopak, že je nutné navazovat na politiku strany, která si získala mezinárodní uznání a důvěru našeho pracujícího lidu, a že cesta kupředu bude stále těžší, složitější, náročnější, protože jde o to, abychom perspektivu všestranného rozvoje socialismu formovali s ohledem na zvláštnosti vývoje celé naší země.

Rezoluce pléna ústředního výboru strany právem poukazuje na to, že základním obsahem současné politiky strany musí být sjednocování všeho našeho lidu k zabezpečení úkolu dalšího rozvoje vyspělé socialistické společnosti. Přesvědčili jsme se totiž o tom, že úlohu rozhodujícího, sjednocujícího i aktivizujícího činitele v soustavě stranického vedení může sehrát jen reálná, progresívní a celospolečenským zájmům odpovídající politika. Plně proto souhlasíme s požadavkem vypracovat akční program úkolů strany do XIV. sjezdu KSČ. Neobejdeme se však zároveň bez dlouhodobějšího programu strany. Jde však o to, aby tento požadavek byl nejen obecně proklamován, ale postupně realizován. Jeho význam spočívá v tom, že může straně pomoci získat pro svou politiku nejen členy strany, ale všechny pracující. V tomto politickém programu spatřujeme hlavní obsah spojení strany s pracujícími, protože důvěru i autoritu strany lze nadále obnovovat a upevňovat především na základě jasného politického programu.

Rezoluce prosincového a lednového pléna ústředního výboru strany nás utvrzuje ve správnosti našeho úsilí při zdokonalování vedoucí úlohy strany v podmínkách jihomoravské krajské stranické organizace. Můžeme navázat na všechno progresívní, co se v naší práci osvědčilo, co má trvalou hodnotu a schopnost dále se rozvíjet. Celkovou práci, spojenou s úsilím o další prohlubování vedoucí úlohy strany, musíme opřít o dosavadní poznatky a poučení, vyplývající z jednání pléna ústředního výboru strany. Jsme přesvědčeni, že výroční schůze ZO KSČ, stranické konference mohou vytvořit předpoklady pro to, abychom v příštím volebním období mohli učinit další krok v rozpracovávání a hlavně řešení a realizaci nových úkolů, spojených s úsilím o další prohloubení politického řízení v kraji, a tak vyjádřit skutečnou podporu úsilí ústředního výboru o důslednou realizaci linie XIII. sjezdu KSČ. Spolu s ústředním výborem pociťujeme nutnost zvýraznit v naší práci úlohu poznávací, realizační a kontrolní činnosti. Takto lze dosáhnout toho, aby všechny orgány a organizace strany byly schopny posoudit účinnost svého vlastního rozhodování a jednání.

LADISLAV MANOUŠEK,
tajemník jihomoravského KV KSČ
Brno

RUDÉ PRÁVO, 19. ledna 1968, str. 3.

3(20(XI.

Pracovních sil ubývá

Počet pracovníků v zemědělství nadále klesá. Zatímco např. v roce 1955 pracovalo v tomto odvětví 1 839 044 osob (tj. 32,5 % z celkového počtu pracujících v národním hospodářství), v r. 1960 to bylo již jen 1 357 485 osob (tj. 24,2 %) a v r. 1965 jen 1 192 242 osob (tj. 19,5 %). Podle předběžných výsledků soupisu osob trvale činných v zemědělství, provedeného Státním statistickým úřadem k 1. prosinci 1967, pracuje v zemědělství v současné době 1 168 472 pracovníků, tj. 17,6 % z celkového počtu pracujících v národním hospodářství.

Proti roku 1965 došlo tedy v zemědělství k dalšímu snížení počtu pracovníků, a to o 23 770 osob. Průměrný roční úbytek za poslední dva roky činil zhruba 12 tisíc osob, což je méně ve srovnání s úbytky v dřívějším období, kdy např. v letech 1963 až 1965 byl průměrný roční úbytek asi 23 tisíc osob.

Z celkového počtu osob činných v zemědělství k 1. prosinci 1967 pracovalo ve státním sektoru 291 153 osob, v jednotných zemědělských družstvech 716 935 osob a v zemědělských podnicích jednotlivě hospodařících rolníků 159 956 osob. Kromě toho v r. 1967 pracovalo 378 osob ve sdružených podnicích.

Na celkovém úbytku v r. 1967 ve srovnání s r. 1965 se podílel jak sektor družstevní, tak i státní a soukromý. K největšímu snížení počtu pracovníků proti r. 1965 došlo v zemědělských podnicích jednotlivě hospodařících rolníků, a to o 14 302 osob, tj. o 8,2 %, v JZD o 8930 osob, tj. o 1,2 %, a ve státním sektoru zemědělství o 918 osob, tj. o 0,3 % pracovníků.

Pokles pracujících v zemědělství v letech 1965 až 1967 nastal především v českých krajích (oproti r. 1965 snížení o 20 757 osob, tj. o 3,5 %). Relativně nejvyšší úbytek v posledních dvou letech nastal v kraji Západočeském a Severočeském, kde došlo k poklesu o 6 %. Rovněž ve Východočeském kraji se počet pracovníků v zemědělství značně snížil (o 4,6 %).

Ke zvýšení ve srovnání se soupisem osob trvale činných v zemědělství k 1. prosinci 1965 došlo jedině v Západoslovenském kraji (o 5547 osob, tj. o 3,2 %) a ve Východoslovenském kraji (o 697 osob, tj. o 0,6 %). V obou těchto krajích měly však vliv na zvýšení jen ženy, kdežto mužů pracujících v zemědělství je i v těchto krajích málo.

Snižování počtu pracovních sil v zemědělství v posledních dvou letech pokračovalo, i když jsou již odtud odčerpány i ty rezervy pracovníků, které mohly být v minulých letech uvolněny v důsledku socializace zemědělství, zvyšováním mechanizace a zaváděním nových forem práce. Souvisí to zejména s věkovou strukturou a s větším zastoupením starších věkových skupin. Důležité pro další vývoj našeho zemědělství bude, aby v zemědělství pracovalo více osob v produktivním věku.

Ing. JAROSLAVA GLASEROVÁ,
Státní statistický úřad, Praha

RUDÉ PRÁVO, 20. ledna 1968, str. 2.

Perspektivy zaměstnanosti

V loňském roce opět stoupla zaměstnanost. Počet pracovníků v národním hospodářství (bez JZD) se zvýšil zhruba o 91 tisíc osob. Došlo tedy k dalšímu přírůstku zapojených pracovních sil, i když proti minulým létům byl přírůstek asi o třetinu nižší. V letech 1961—1966 se totiž každoročně zvyšovala zaměstnanost průměrně o 136 tisíc ročně. V roce 1966 o 125 tisíc.

Relativně nízký přírůstek pracovníků — ve srovnání s předcházejícím rokem činil pouze 1,1 % — je po zásluze oceňován. K určitému zpomalení dřívějšího neúměrně rychlého zvyšování celkové zaměstnanosti došlo v období, za které se vykazuje poměrně rychlý růst výroby a národního důchodu. Národní důchod stoupl přibližně o 7 procent a na zvýšení průmyslové výroby se asi ze čtyř pětin podílel růst produktivity práce. To znamená, že přírůstek průmyslové výroby (okolo 6 %) se zajišťoval dalším stupňováním zaměstnanosti v průmyslu jen z jedné pětiny, kdežto valná většina přírůstku průmyslové výroby vyplynula z růstu produktivity práce. Pozitivním jevem je rovněž to, že některé obory i některá celá odvětví začaly s ohledem na měnící se potřeby národního hospodářství část pracovníků uvolňovat pro jiná, rozvojová odvětví. V hornictví pracuje např. asi o deset tisíc osob méně.

Z hlediska ekonomického růstu a rovněž z hlediska sociálního nám ovšem tzv. celkový pohled, opírající se o souhrnná čísla za celé národní hospodářství, za všechna odvětví, kraje, okresy a místa naprosto nemůže stačit. Otázka pracovních sil a pracovních příležitostí má velmi specifickou problematiku odvětvovou, oblastní, zvláštní problémy týkající se jednotlivých profesí, mužských a ženských pracovních sil, dorostu atd.

Direktivní plánování, při kterém se rozhodovalo o využívání zdrojů, tedy i o rozdělování pracovních sil z centra, nedokázalo správně hospodařit s pracovními silami, včas čelit vznikajícím rozporům. Některé i nově postavené továrny se nedají plně využít v důsledku nedostatku pracovních sil a vedle toho máme naopak celé oblasti se značným nedostatkem pracovních příležitostí.

Ani v racionálně řízeném hospodářství nemusí být ovšem řešení vždy jen v tom, že se podniky stěhují za pracovními silami. Někdy může být výhodnější neinvestovat do nových továren, ale do nových bytů právě tam, kde se nedostává pracovních sil k žádoucímu využití již existujících výrobních a dalších fondů. V každém případě jde ovšem o to, aby se úvahy hospodářů, v nové soustavě řízení tedy především samotných podniků, opíraly o seriózní kalkulace a fakta a jejich autoři také nesli za případná mylná rozhodnutí odpovědnost.

Jednou z okolností, ke které musí přihlížet, jsou důsledky postupně uskutečňovaných strukturálních změn. Například takové oblasti, jako je Kladensko, Ostravsko, Mostecko, ale i některé další, která ještě nedávno trpěly velikým nedostatkem pracovních sil, stojí dnes rovněž před některými problémy s účelným využitím práceschopného obyvatelstva. Součástí strukturálních změn je i nové oceňování jiných než průmyslových odvětví, stavebnictví, zemědělství, obchodu, turistiky, služeb atd. Ani zdaleka dnes již není pravda, že slušnou životní existenci a lepší ekonomické postavení míst a celých oblastí lze zajišťovat jen dalším stupňováním průmyslu.

Podniky, avšak i všechny orgány ovlivňující ekonomické řízení, by měly ve svých úvahách o oblastním rozmisťování investic vycházet ovšem především také z očekávaného vývoje obyvatelstva. V roce 1985 nás má být podle odhadu demografů 16 miliónů. Obyvatelstva v produktivním věku přibude v českých krajích kolem 400 tisíc a na Slovensku, pokud si odmyslíme stěhování, které nějaké určitě bude, 680 tisíc. Již i toto hrubé srovnání velmi přesvědčivě ukazuje rychlý růst podílu Slovenska, kterému zatím neodpovídá zabezpečování pracovních příležitostí, sociálních a dalších zařízení. Představuje to velikou rezervu pro další rozvoj národního hospodářství.

V Západoslovenském kraji se má podle odhadu očekávaného vývoje obyvatelstva do roku 1985, na kterém pracuje Státní statistický úřad, zvýšit počet obyvatelstva v produktivním věku o 20,9 % a ve Východoslovenském kraji dokonce o 38,7 %. Naproti tomu v českých krajích činí průměr 7,1 %. Pokud pak jde o okresy, zde se pohybují rozdíly od zhruba 50% přírůstku některých středoslovenských a východoslovenských okresů až k absolutním úbytkům například v některých okresech Středočeského kraje. I v českých krajích existují samozřejmě značné rozdíly. Uvedená čísla vycházejí z předpokladu, jak by situace vypadala, pokud by nedocházelo ke stěhování, ke kterému ovšem dochází a i v budoucnosti, možná že ještě ve větší míře než dosud, bude docházet. I tak ovšem ukazují naléhavost opravdu reálného přístupu k plánování, jestliže chceme v zájmu celého národního hospodářství a dalšího vyrovnávání nežádoucích rozdílů v ekonomické úrovni co nejúčelnější využívat pracovní síly.

RUDOLF KOSTKA

Co je a co není dělnické

Už před nějakou dobou jsem zažil rozhovor s činitelem. V. daném případě s činitelem na okresní úrovni, ale ono všechno souvisí se vším. A netrvalo dlouho a činitel mi začal vyčítat, že jakési my novináři »jsme taky takoví«. Jací? Klidně jsme prý schopni prozrazovat veřejnosti, jaká je výrobní cena našich aut nebo že ten a ten podnik není rentabilní. Nechceme prý chápat, že se to potom »nebere v celé souvislosti« a »všelijak zneužívá«. Docela upřímně se přitom ke mně obracel s apelováním: »Hleď, ty přece víš, že taky musíme dělat politiku, ne...?«

Ano, musíme dělat politiku... Na úrovni...

Patří k tomu kromě jiného, abych věděl, že lidé na mou duši nečekají, až jim sdělím překvapující novinku, jak drahé se u nás prodávají auta. Oni dokonce vědí, ti čtmanové, že je pořád víc zájemců než aut, a ještě další věci.

Ale když o politice, tak o politice. Poslední, dlouhé jednání ústředního výboru KSČ znovu zdůraznilo, že vedoucí úlohu v naší společnosti má dělnická třída. A hlavně z toho začalo vyvozovat určité závažné důsledky. Rád bych přitom jedno slovo podtrhl: Začalo... A když něco začíná, vyplývá z toho už samo od sebe, že to má pokračovat.

Jestliže vedoucí úloha patří dělnické třídě, tak se o ni zajisté potřebujeme opírat. To jest o tu živou, nesymbolickou, opravdovou dělnickou třídu těchto dnů a let. A jestliže se mám o někoho opírat, tak s ním musím být na rovinu. Musím mu věřit — a on musí věřit mně. Prvním měřítkem dělnickosti naší politiky je tudíž její otevřenost. Dalo by se to ostatně vyjádřit i stručněji: Nedělat z lidí hlupáky, poněvadž se to pozná.

Nebylo by dobře vyrábět si přitom nové iluze o možnostech úplného a podrobného zasvěcení každého dělníka, každého občana do všech souvislostí řízení socialistického hospodářství a celého socialistického státu. Kdo je dnes vůbec v tomto smyslu schopen to obsáhnout? Nedá se nic dělat, žijeme v době, kdy objektivní posouzení jediné jediné věci zpravidla předpokládá tlusté ekonomické, sociologické a nevímjaké rozbory. Sám život je k nám v tomto ohledu tronický: Na jedné straně mluvíme o široké demokratizaci — na druhé straně o vědeckosti a odbornosti, bez kterých se nedá rozhodovat. Když budeme upřímní, kolik asi lidí se právě teď vyzná v základních souvislostech nové soustavy řízení s její úlohou trhu, zbožních a peněžních vztahů atd.?

Mám ale kromě přítele ekonoma rovněž přítele filozofa, který na toto téma obvykle říká:

»Ale je to vůbec hlavní, aby se v tom všem každý dopodrobna vyznal, když ho to třeba ani nezajímá? Důležité je, aby lidé z naší politiky viděli, že se hraje poctivá hra a že si to s nimi nerozdáváme na betla.«

Myslím, že k takové poctivé hře na všechny strany patří i slovo o tom, co z vedoucí úlohy dělnické třídy vyplývá a co ne. Že tento pojem nelze chápat primitivně, ale jako vyjádření určité obecné životní pravdy. Že si to nikdo nevymyslel. Ledaže si to »vymyslela« samotná matka historie, která to tak zařídila, že udělala zrovna z dělníků nejrevolučnější a nejpokrokovější třídu. A že z toho ovšem naprosto nevyplývá, že Vopička Jan, který je soustružník, platí jakési v naší společnosti víc a jsou pro něho jiné zákony než pro Vopičku Josefa, který je řízením osudu přitom nebo člen JZD nebo universitní profesor. Nemluvě o tom, že ten druhý či třetí může být klidně jako jednotlivec pokrokovější, a tím ideově bližší dělnické třídě, než ten první. Jsou i dělníci — reakcionáři. A vědci buržoazního původu, kteří jdou s komunisty. A tak dále.

Celá spousta nedorozumění začíná tehdy a tam, kde se pojmy jako »dělnický« či »lidový« začnou vědomě nebo bezděky — a z jakýchkoli příčin — spojovat s nějakou nízkou kulturností a nevzdělaností. A vůbec pojímat coby značka levného sériového zboží. Tohle si tedy socialismus od nás po celé své dosavadní historii zaslouží ze všeho nejméně. A zrovna v této zemi, kde po první době samouků, ovšemže vzdělaných a myslivých samouků, dokázalo dělnické hnutí strhávat tolik velkých a svobodymilovných duchů.

Snad není třeba znovu opakovat, že ztotožnění s dělnickou třídou neubralo, ale naopak přidalo Marxovi či Leninovi na jejich vědeckosti, kritičnosti, objektivnosti, ostrosti pohledu. A já si přece jenom myslím, že Marx i Lenin byli vzdělanější než jedna paní z Prahy, která má na naší dnešní vnitřní situaci zhruba dva názory: 1. Musí být víc demokracie... 2. Někdo musí konečně říct dělníkům, že mají držet zobák a makat... Všimněte si, jak překrásně jdou dohromady tyto její požadavky. A všimněte si, což je smutnější, že není sama, komu uniká základní rozpor v takovém spojení ideálů.

Potíž je očividně v tom, že každá tradice potřebuje důstojné pokračování a pokračovatele, aby se nemuselo začít znova zápasit o základní pojmy.

Už jsem tu jednou psal, že je čerta platný dělníkům a všem občanům bez rozdílu takový jejich politický boreč, který nad mořem i nad Tálinským rybníkem dovede říct pouze: Hle, vodal A ještě to musí mít napsané na papírku. Ono to chce taky něco vědět a umět, aby právě to dělnické — socialistické, komunistické — mohlo zaznít nejzasvěcenějí. A taky to chce sebou hodit, a ne si představovat, že když je v Masnách dost masa, že už v masách vládne samá spokojenost.

Kam se dá dohlédnout, tam dnes někdo připomíná, že ho už fráze nebaví. Mládež se ptá na fašismus, mládež se ptá na Masaryka, na celou minulost a ještě na moc věcí. A ono se to doopravdy nenechá »zvládnout« takovými předválečnými metodami »ideologické činnosti«, které v tom všem hlavně pořád hledají, co se musí zastavit, uhlídat, nepřipustit, ošolichat. Naštěstí už těmito metodám začala vyzvánět hrana a zároveň se zaplatpánbůh ukazuje: Máme dost a dost chytrých lidí v komunistických řadách, stejně pevných jako i vzdělaných a dopředu se divajících.

A je zde ostatně nakonec i obecnější otázka, proč má mít vlastně dělnická třída vedoucí úlohu.

Zkusil bych na to aspoň zčásti odpovědět v polemice s tou paní z Prahy, která chce jednak víc demokracie, jednak aby dělníci drželi zobák a makali. Marné její touhy! Právě oni jako nejpočetnější a jako »ti dole« mají největší přirozený zájem na všeobecném nedržení zobáků. Na demokracii pro všechny. A zároveň na tom, aby to taky k něčemu pozitivnímu, pokrokovému vedlo a nestrčilo do nekonečných tahanic a prašek všech se všemi, jakých jsme už měli v historii dost.

Požadavek demokratizace, požadavek konkrétnější a větší porce svobody, než jakou je schopen dát kapitalismus, je dnes naprosto přirozený. Jen když je v tom znát to dělnické, to socialistické, to sjednocující: Pro všechny! Pro dělníky, pro družstevníky, pro spisovatele, vědce, učedníky, studenty, všechny. Už první dekrety první vítězné socialistické revoluce začínaly: Všem, všem, všem!

JIŘÍ FRANĚK

PRÁCE, 18. ledna 1968, str. 5.

VČERA JSTE SE PTALI

DNES ODPOVÍDÁME

Chtěli jste vědět o volbách

Novinky ve volebním zákonu

Co nového přináší nedávno schválený zákon o volbách do národních výborů? Slyšel jsem, že je v něm řada změn. Mohli byste napsat které zejména?

VÁCLAV KOVAŘÍK, Praha 5

Nový zákon o volbách do národních výborů přináší opravdu některé závažné změny, i když zásady, které se osvědčily v minulých volbách, přebírá. Cílem těchto změn je zejména vytvořit předpoklady pro překonání pozůstatků formalismu v našich volbách. Má tomu napomoci zejména to, že se zvyšuje přímý vliv voličů na výběr kandidátů na poslance do všech zastupitelských sborů, i tím, že se prohloubí vztahy mezi voliči a poslanci. Ovšem k tomu bychom chtěli dodat, že sama litera zákona všechno nezmění. Bude záležet na obou stranách, tedy na voličích i poslancích, aby jejich styk v denním životě byl opravdu úzký a vycházel z potřeb občanů i společnosti.

Další významnou novinkou je, že se zavádí vícemandátové volební obvody, jimiž se umožní dělba práce a kvalifikovanější přístup poslanců k plnění úkolů. Zřizuje se rovněž instituce náhradníků poslanců a nové je i to, že se oddělují volby poslanců do národních výborů od voleb poslanců do Národního shromáždění, Slovenské národní rady i volby soudců okresních soudů.

Proč vícemandátové obvody

Psali jste nedávno, že se zavádí systém vícemandátových volebních obvodů, což dosud nebylo. Jaké výhody z toho budou mít občané?

JAN NĚMEČEK, Brno

Když se navrhoval tento nový systém, myslelo se především na občany, jejich větší podíl na správě veřejných záležitostí. Důležité je zejména to, že občané a jejich společenské organizace budou mít především reálnou možnost navrhovat více kandidátů, než kolik má být ve volebním obvodu zvoleno poslanců. O to budou dbát volební komise. Navržením více kandidátů se umožní lépe vyjádřit sociálněpolitickou strukturu obyvatelstva ve volebním obvodu. Všichni navržení kandidáti budou také uvedeni na kandidátce a volič si budou moci v den voleb skutečně vybrat, tedy zvolit z více navržených ty, k nimž mají největší důvěru.

Nový zákon umožní také zkvalitnit styk voličů s poslanci v celém čtyřletém volebním období. Bude-li totiž v jednom volebním obvodu pracovat více poslanců, obrátí se se svými návrhy, připomínkami a žádostmi na toho poslance, k němuž mají lepší vztah. A naopak, poslanci zase budou moci vystupovat na schůzích kvalifikovaněji proto, že se zúčastní těchto schůzí, třeba v záměru nebo na vesnici, kde mohou být svými znalostmi nejprospěšnější. Složitost naší ekonomiky totiž naznačuje, že skončila éra tzv. „univerzálního" poslance. Lidem dnes už nestačí, když slyší na schůzích jenom všeobecná fakta a někdy i fráze, ať už jde o jakýkoliv úsek.

Lze očekávat, že vícemandátové obvody přinesou i určité problémy a komplikace, které lze ovšem zjistit a ověřit v praxi. Jistě bude snaha takové komplikace operativně řešit a věříme, že budou-li závažnějšího rázu a projeví se ve vícero obvodech, nebude se s odstraněním nedostatků čekat do příštích voleb.

Pokud jde o rozdělení vícemandátových obvodů, předpokládá se, že budou vypadat asi takto: pro poslance KNV bude tvořit volební obvod celý okres, u ONV se rozdělí podle spádových obcí a oblastí, přičemž počet poslanců v jednom obvodě bude 8—15 podle charakteru okresu, v obcích do 1500 obyvatel bude tak jako dosud vytvořen pouze jeden volební obvod pro celou obec.

Poslanec a náhradník

Jaký je vlastně rozdíl mezi kandidátem na poslance a jeho náhradníkem?
ALENA KOPECKÁ, Praha 1

Tato otázka je položena nepřesně. Všichni zaregistrovaní kandidáti totiž musí být uvedeni na kandidátce v určeném pořadí. Bude jich zpravidla o jednu třetinu až polovinu více, než kolik jich bude ve volbách za poslance zvoleno. O tom, kdo bude poslancem a kdo náhradníkem, se rozhodne až po volbách podle sčítání odevzdaných hlasů. Náhradníkem se stane ten kandidát, který dostane nadpoloviční většinu hlasů, ale bude v pořadí na hlasovacím lístku nad předem stanovený počet možných poslanců v tom či onom volebním obvodu. Důležité bude tedy pořadí, v jakém budou kandidáti uvedeni na kandidátce. Pořadí určí volební komise NF po projednání na předvolebních schůzích. Pořadí kandidátů se bude určovat politicky, aby bylo přitom dodrženo sociální, národnostní, třídní a politické složení zastupitelského sboru a odpovídalo sociálnímu složení voličů v místě. K tomu bychom ještě chtěli dodat, že funkce náhradníků nebude formální, jako tomu bylo dříve, kdy tzv. protikandidát upadl po volbách v zapomenutí. Po svém zvolení budou zapojeni do práce v komisích národního výboru, budou pracovat mezi voliči ve volebním obvodu apod. V případě, že by nesplnili svou funkci, budou je moci voliči odvolat jako normálního poslance.

Uprázdní-li se v průběhu volebního období místo poslance, nastoupí za něho automaticky náhradník, zvolený v témže volebním obvodu, a to podle pořadí, v němž byl ve volbách zvolen. Tím se prakticky vyloučí doplňovací volby, které byly značně formální a nepinily svou politickou funkci.

Ne povinnost, ale právo

Je účast ve volbách povinná?
Anonymní tazatel

Na tuto otázku by bylo možno odpovědět jedním slovem: není. V našem zákonodárství dnes už nemluvíme o volební povinnosti, ale o volebním právu, jímž má občan možnost ovlivňovat výběr poslanců do všech zastupitelských sborů. Tedy nejen národních výborů, ale i do Národního shromáždění a Slovenské národní rady. Záleží tedy na každém jednotlivci, jak tohoto práva, daného mu ústavou, využije. Pochopitelně v naší společnosti máme zájem, aby účast na volbách byla co největší. Přitom však, jak bylo zdůrazněno na závěr zasedání ÚV KSČ, které schválilo politickou směrnici k volbám, nám jde opravdu o aktivní účast už v období příprav voleb a nejenom o „manifestační" vhození volebního lístku do urny. Naopak, s touto praxí by se mělo skončit, a tím dát volebnímu aktu opravdu tu vážnost, která mu právem náleží. Aby každý volič odcházel z volební místnosti s přesvědčením, že měl možnost se rozhodovat, komu dá svůj důvěru, a že té možnosti také plně využil. Aby zkrátka takových lidí, jimž je to „fuk" koho volili, a své kritické výhrady přednášejí u piva, bylo co nejvíce.

Kdo za to odpovídá

Myslím, že i má otázka se vztahuje k volbě poslanců a týká se nedostatků, které se dosud projevují. Chtěla bych se zeptat, kdo odpovídá za uliční světlo. Na Karlově náměstí svítí dopoledne někdy až do jedenácti hodin, ale večer mnohdy vůbec ne, konkrétně tuto neděli v 18 hodin bylo celé náměstí ve tmě. Zrovna tak by mě zajímalo, kdo odpovídá za následky kalamity, za liknavé odklizení sněhu z ulic, proč se o to žádný nestará? Nemělo by být úkolem poslanců dohlížet na to, aby příslušné podniky plnily svou povinnost?
MARIE PÍSAŘÍKOVÁ, Praha 2

Za osvětlení ulic, za pořádek a čistotu ve městě odpovídají organizace, které jsou k tomu zřízeny. Národním výborům přísluší ovšem právo kontroly těchto organizací, jakož i právo přijímat potřebná opatření k nápravě. Národní výbor může například uložit organizaci, kterou řídí, aby provedla určitou naléhavou práci, nutnou a důležitou v obecném zájmu, což také národní výbory převážně činí. Dotaz naší čtenářky tedy je současně kritikou, jistě najde svého adresáta. Ten nám na něj brzy odpoví a my jeho stanovisko zveřejníme.

PRÁCE, 18. ledna 1968, str. 5.

PRÁCE, 20. ledna 1968, str. 4.

SOS kolem bytů

Nevím, zda existuje statistika o tom, kolik lidských tragédií má na svědomí bytová tíseň. Sotva. Ale celá čtvrtě by o tom mohli napsat pracovníci bytových odborů a odborů pro vnitřní věci, soudci, psychiatři, pedagogové, demografové.

Zatím u nás na 100 domácností (r. 1961) připadá zhruba 87 bytů. Znamená to, že 13 procent domácností nemá vlastní byt. Není to jen naše československá rarita. V Evropě pouze Francie, Rakousko, Švédsko, Belgie, Španělsko a Velká Británie má nejméně jeden byt na domácnost.

Na jednu obytnou místnost připadá u nás 1,33 osob, takže za námi v Evropě je už jen šest států, zatímco lepší průměr má 14 zemí. Toto srovnání jen potvrzuje, co sami víme už léta: že totiž bytový problém je u nás značně tísnivý. Situaci je o to horší, že jen asi třetina bytů má koupelnu a zhruba deset procent má ústřední topení.

Nabízí se ještě otázka, zda nová bytová výstavba je natolik rychlá, aby stačila krýt populační přírůstek obyvatelstva. Podle statistiky od roku 1955 je přírůstek populace (až na rok 1962) větší než přírůstek nových bytů. Kdyby tato tendence pokračovala dál, bytová tíseň v příštích letech — hlavně přelidnění bytů — by neustupovala, ale prohlubila by se.

Na prosincovém plenárním zasedání ÚV KSČ se v souvislosti s komplexním pohledem na životní úroveň jednalo též o bytovém problému. Kromě některých podpůrných opatření (jako je novelizace zákona o hospodaření s byty apod.) za hlavní a rozhodující označilo zasedání zrychlení bytové výstavby. Tato výstavba má mít natolik „zelenou", aby do roku 1970 (od roku 1966) bylo odevzdáno do užívání 460 tisíc bytů.

Nová úvaha o dokončených bytech se dělala proto, že v letech 1966 a 1967 se plán nesplnil, vzniklo manko a tím se automaticky zvyšují úkoly ve výstavbě bytů v letech příštích. Jinak by nebylo možná splnit direktivu XIII. sjezdu KSČ: v letech 1966—70 postavit 460 tisíc bytů. Přesto, že v bytové výstavbě jsme ztratili dech, že ve stavebnictví a projekčních kancelářích je mnoho nepříznivých vlivů, prosincové plénum ÚV KSČ se rozhodlo na původní direktivě trvat a učinit vše, aby oněch 460 tisíc bytů do roku 1970 lidé skutečně dostali. Je to logické, neboť hlavním motivem pro toto rozhodnutí byla tíživá bytová situace obyvatelstva.

Tempo výstavby se tedy má zrychlit takto:

	Dokončené byty v roce				
	1966	1967	1968	1969	1970
původní návrh	82067	84138	92000	98800	103000
nový návrh	72349	82000	94000	103000	107000
rozdíl	—7818	—2138	+2000	+4200	+4000

Hlemýždí tempo v bytové výstavbě ovšem nespadlo shůry. Má své důvody, a to dosti vážné. Problémem číslo jedna je nedostatek stavebního materiálu. Od cementu, vápna a zdicího materiálu přes kotle, dlaždice a sklo chybí téměř všechno. Podle propočtů máme být soběstační ve výrobě zdicího materiálu až v roce 1970, pálené krytiny v roce 1971, cementu v r. 1969, otopných těles a plochého skla, dlaždic a obkladaček v r. 1970, dřevovláknitých desek, kotlů a litinků až v r. 1971. Chybějící bude nutno dovézt ze zahraničí, avšak vzhledem k velkému náporu na import (který musí být v určité relaci s možnostmi exportu) zrodily se nároky na použití náhradních materiálů, je to ústupek, z něhož bude příštím obyvatelům někdy velmi smutno. Představte si, že čtyři (nebo i více) roky čekáte na svůj družstevní byt a najednou zjistíte, že vaše koupelna nemá kachlíky, ale jen olejový nátěr. Toto řešení se mi nejeví rozumné už proto, že je to také očividný krok zpátky v kvalitě bydlení.

Abychom byli ve stavebním materiálu soběstační v letech 1970—71, předpokládá to rozšíření kapacit na výrobu stavebních hmot. To ovšem bude rovněž stát dost peněz. V podnicích ministerstva stavebnictví by se měly zvýšit investiční prostředky ve čtvrté pětiletce o více než 2 miliardy korun, v podnicích ministerstva těžkého průmyslu o více než 100 miliónů korun. Předpokládejme, že tyto peníze by se našly, avšak jak je proměnit v nové kapacity na výrobu stavebních hmot? Věc není tak jednoduchá a mnohdy dochází v životě k paradoxům.

Nové kapacity potřebují také nové stroje a zařízení. Dejme tomu, že se najde i strojírenský závod, který by zařízení vyrobil. K této výrobě však potřebuje přijmout další dělníky a techniky. Získá je pouze tak, že jim dá nové byty. Najde se kdo by byty postavil, ale — nemá z čeho.

A jsme tam, kdo jsme nechtěli být. Začarovaný kruh a nabo, chcete-li, pohádka o kouhoutkovi a slepičce.

To není vymyšleno, nýbrž se skutečně odehrálo — mezi ministerstvem stavebnictví a Přerovskými strojírnami. Podobných epizod je bohužel více. Proti nim těžko co zmůže i zvýhodnění v ekonomických nástrojích zainteresovaných podniků, k němuž došlo a další se připravují. Zásadní obrat nelze patrně očekávat ani od vyřešení tematických úkolů, které za účelem zvýšení výroby stavebních materiálů vypsala vládní koordinační komise pro otázky bytové výstavby, neboť i tam může dojít nakonec k situacím jako v pohádce o kohoutkovi a slepičce. Přitom jednoznačnou a logickou odpověď, jak na to, neuslyšíte z žádných úst. Pravda, usnesení, opatření a návrhy existují, jsou i jasně vyčíslený, ovšem — kdo jsou záruky, že to vše bude splněno? Myslím, že za takového stavu nezbývá — a v tom se shodují s mnoha jinými — než řešit věc jakési případ od případu. Nepopírám, že to bude nesnadné a někdy až fantasticky krkolomné. Jsem přesvědčena, že slušné bydlení lidi stojí za to.

Za problém číslo dvě se označuje územní a projekční nepřipravenost. Podle zpráv ministerstva stavebnictví pro čtvrtou pětiletku není 11 tisíc bytů územně či projekčně připraveno. KNV a SKT dostaly úkoly věc napravit.

O tomto problému a mnoha dalších (jako je nehospodárnost, nízká produktivita práce, monopol stavebních podniků, kvalita a komplexnost výstavby) se úmyslně nezmiňuji. Těžiště totiž leží ve stavebním materiálu. A kolem něho je ještě mnoho dalších otazníků. Boz odpovědi na ně by oněch 460 tisíc bytů do roku 1970 bylo ohroženo.

Každému z nás však jde o to, abychom dobře bydlili. Aby každý měl svůj vlastní byt, suchý, teplý, prostorný. To je cíl, který ovšem nevyřeší ani rok 1970, i kdyby se oněch 460 tisíc bytů postavilo. Narodí se další děti, dorostě mládež — bude se ženit a vdávat. Přitom dosavadní byty trpí hříchem minulosti — nejsou dostatečně udržovány, jsou zastaralé. Vždyť dosud máme 14 procent domů postavených před rokem 1880!

To, že dnes bytová výstavba má dostat zelenou, je jedině humánní řešení. Je to ovšem začátek dlouhodobějšího procesu, který nás v bytové výstavbě čeká i po roce 1970.

ING. VĚRA HODAŇOVÁ

MLADÁ FRONTA, 17. ledna 1968, str. 2.

Občan a kultura

Kulturní výbor Národního shromáždění se na svém včerejším zasedání zabýval v jednom z bodů pořadu „Studií o zajištění dlouhodobého rozvoje v oblasti kultury do roku 1980". I když, jak bylo zdůrazněno, jde o studii diskusní, podpisnou a také zdaleka nikoliv konečnou, je smysl tohoto znažení jasný a nesporně velice potřebný. Nejde totiž o nic méně než o vytvoření základního vývojového obrysu kultury a jejího významu a postání v naší společnosti pro příští léta. Jde o koncepční práci, jejíž dosah můžeme dost těžko přecenit, protože, jak se konstatuje ve zmíněné studii — stupeň vzdělanosti a celkové kulturní úrovně člověka, všestrannější kultivace jeho tvořivých sil, jdoucí daleko za hranice prostá regenerace pracovní síly, stane se patrně stále nezbytnější a nabývá charakteru rozhodujícího ekonomického faktoru.

S tímto perspektivním a teoreticky formulovaným hledáním je ovšem spojena řada problémů velice praktického dosahu. Víme například, že intenzita šíření televize v prvních deseti letech její existence byla šestkrát rychlejší než rychlost šíření rozhlasu ve dvacátých letech.

Ale víme také, že existuje pokles návštěvnosti divadel a kin. U divadel například index návštěvnosti klesl z čísla 100 v roce 1960 na 31,8 v roce 1965.

Samostatnou a nesmírně závažnou kapitolu kulturního rozvoje tvoří pak jeho materiálně technická základna, která nebyla ani v dostatečné míře obnovována, a rozvoji kulturních potřeb budoucí společností prostě neodpovídá. Je známým, ale

I smutným faktem, že například v našem hlavním městě je nejmladší divadelní budovou šedesátiletá budova Divadla na Vinohradech. O potřebě nové koncertní síně a budovy Národní galerie se ví rovněž velice dobře. Mluvíme o havarijním stavu našich silnic, ale například stav mnohých divadelních provozoven není o nic lepší. Mnohé z toho pochopíme, jestliže si uvědomíme, že podíl investic do základních fondů v oblasti kultury (včetně generálních oprav) činil v letech 1953—1960 5,5 procenta hodnoty základních prostředků, a že tento podíl vlastně nestačil ani na prostou reprodukci.

Dalo by se jistě říci: Nestavěli jsme sice — až na výjimky — divadelní budovy, ale stavěli jsme sídliště. A každý, kdo nebydlí, by asi mezi stánkem Thálie a činžákem hlasoval pro činžák. Jenomže sídliště dnes představují také kulturní problém: Právě proto, že se z nich musí takřkajíc za kulturou jezdit — navíc nekulturně jezdit. Přitom řešení spočívá nepochybně v existenci vlastního kulturního života v těchto sídlištích — a to tím spíše, že jejich obyvatelé prakticky bromadně zestárnou a jejich možnosti kulturního vyžití se tím dále omezí na místo pobytu.

To vše jsou samozřejmě jen některé problémy z těch, které musí být v souvislosti s vytvářením onoho základního vývojového obrysu naší kultury řešeny. A nemohou být přitom řešeny bez vztahu k naší ekonomické situaci, protože i na ní podstatně záleží, do jaké míry budou vyřešeny. Přitom i v rozmezí do roku 1980 se předpokládá, že bude zpomalen růst obyvatelstva, a že obyvatelstvo v reprodukčním věku poroste pomaleji než celková populace. „Bez urychleného přechodu k intenzivnímu rozvoji ekonomiky by se staly nízké přírůstky práce schopného obyvatelstva limitujícím faktorem dalšího ekonomického růstu," říká se ve studii, kterou včera kulturní výbor NS projednával.

Z toho lze vyvodit, že by se staly i limitujícím faktorem růstu kulturního.

A růst kulturní, všestrannější kultivace tvořivých sil člověka se stane patrně stále nezbytnější a „nabývá rozhodujícího ekonomického faktoru". Citace z úvodu tohoto zamyšlení.

Kruh se uzavírá.

Souvislosti jsou jasné.

Dodejme k nim ještě poslední citát ze zmíněné studie, citát nikoliv nepodstatný, protože odráží důležitou změnu v náhledu na rentabilitu investic do oblasti kultury: „Posuzování výdajů na kulturu ze společenských prostředků je třeba nově přehodnotit a nevycházet stále z dosavadního názoru, že jde o neproduktivní výdaje, ale naopak, že jde o výdaje, mající charakter investic do lidského činitele, který je tvůrcem rozvoje společnosti."

ZDENĚK ROUBÍČEK

MLADÁ FRONTA, 18. ledna 1968, str. 2.

Konkurence kalí i...

Včerejším tiskem proběhla zpráva ČTK, že v březnu bude u nás k dostání rumunský terénní automobil M 461. Uveze osm osob nebo 650 kg nákladu. Cena 68 000 korun. Informace v Mototechně a může si ho koupit i soukromník — četli jsme. O zemědělství ani slovo.

O několik hodin později na tiskové besedě s ředitelem Ústředního podniku zemědělské techniky dr. B. Šafratou jsme se dověděli víc. Rumunsko vystavovalo tento vůz na brněnském veletrhu mezi zemědělskými stroji, protože právě zde má velké uplatnění: pro přepravu lidí na pole, pro dopravu jídla, menších dodávek čerstvého ovoce a zeleniny, jako pojízdná dílna apod., a mezi našimi zemědělci byl o něj také velký zájem a hned si ho ve stánku ÚPZT objednávali. „Ujali jsme se toho," řekl dr. Šafrata, „protože jsme ve voze viděli levnou pomoc našemu zemědělství, a také proto, že Motokov počátkem loňského roku jeho dovoz odmítl s tím, že o něj u nás není zájem. Cena byla pro nás výhodná, prodávali bychom ho za 40 000 korun."

Po mnoha pracných jednáních a v době, kdy už měl ÚPZT smlouvu s dodavatelem na 1000 vozů pro letošní rok téměř v kapse, se však dověděl, že auto se má prodávat za 68 550 korun. Podle slov dr. Šafraty o tom rozhodla cenová komise ve složení: tři zástupci Motokovu, jeden pracovník Mototechny, jeden za ministerstvo těžkého průmyslu a jeden za ministerstvo financí. Ti usoudili, že vůz se podobá vozu GAZ a nelze ho tedy prodávat levněji.

Až nápadně to připomíná historii s pražskými taxikáři. Proč by jeden prodejce terénních vozů nemohl konkurovat druhému a proč mají nyní dávat zemědělské závody za auto o 20 000 Kčs víc?!

„Ačkoliv je to v rozporu s novými zásadami pro dovoz a my jsme se k ministerstvu financí odvolali," poznamenal k tomu ředitel ÚPZT, „je vše na mrtvém bodě."

Pravil to v době, kdy v novinách byla ona zpráva. Na odvolání ÚPZT se tedy asi vůbec nebrat zřetel. Je to tak v pořádku — pomohou zbytečně drahé stroje pro zemědělství zlevnit potraviny?

LIBUŠE ČENOVSKÁ

MLADÁ FRONTA, 19. ledna 1968, str. 2.

Dědictví Mnichova

Nejsem z generace, která prožila Mnichov. Naše milníky se kromě vnitřních, husitských, obrozenských a revolučních hemží také Kouřáli a stříbrnými národními tragédiemi, jako milníky každého národa Lipany a Bílá hora leží v učebnicích dějepisu. Někdo někoho zradil, kdosi kapituloval.

Zdědili jsme však i mnichovskou zradu a mnichovskou kapitulaci. Význam historického okamžiku v roce 1938, jeho negativní náboj přesahuje daleko pouhé „dědictví otců". Katastrofa malého národa se stala tragédií Evropy; svět, který měl alternativu mírového a demokratického vývoje, tuto šanci prohrál. Proč, a kdo to zavinil? — to je historie, k níž znovu a znovu hledáme klíč. Být však nebylo vyplevelováno a rozrostlo se v hustý les stojící dosud mezi námi a jedním z našich zeměpisných sousedů — to je přítomnost po třiceti letech.

Otázky po příčinách vedoucích k Mnichovu bychom si kladli, i kdyby nebyl letošní rok rokem padesátého výročí vzniku samostatného Československa. Ptali jsme se tak předtím a budeme se patrně ptát, dokud ... přece jen nás nehlubé dědictví nepřestává tížit.

Září 1938 a jeho kořeny jsou stálým předmětem bádání moderní československé historické vědy. Včera hovořil v Praze o nových poznatcích o Mnichovu, a postoji Sovětského svazu k těmto událostem a dalších otázkách dr. Václav Král, DrSc., ředitel Ústavu dějin evropských socialistických zemí ČSAV.

Z nového pohledu na historii Mnichova vyplývá, že československá vláda a její zahraniční politika nesou velký díl vlastní viny. Dohoda západních velmocí s Hitlerem se rýsovala delší dobu jako zřejmá politická alternativa; bylo zřejmé, že bude možná jedině tehdy, když se Hitlerovi něco obětuje. Devátého září 1938 bylo zasedání Společnosti národů v Ženevě. Protože existovalo „nebezpečí", že se předmětem jednání stane hrozba nacistické agrese Československu, Velká Británie a Francie ignorovaly zasedání. Také Československo však svého zástupce do Ženevy nevyslalo! Zhavilo se tak jedné z posledních možností záchrany. Chamberlainova přímá jednání s Hitlerem se pak už zabývalo Československem jako obětním beránkem.

Většina našeho tisku, která líčila britského premiéra jako spasitele míru, dezorientovala veřejné mínění. „Pokus Anglie o mír", „Neočekávaný krok k poslední záchraně míru", „Odvážná iniciativa Chamberlaina" — těmito tituly byly vyšperkovány stránky našich listů.

Po mobilizaci v Československu, kdy se zdálo, že britsko-francouzský plán obsahující návrh na okleštění našeho území je vážně narušen, československá vláda na plánu trvá, ačkoli jej již přijala ve formě ultimáta z 19. září a „cítí se jím vázána". Představitel našeho státu měl již připraven náčrtek, znázorňující, která území by bylo možno odstoupit. V těchto chvílích byla ve Francii a v Anglii ještě živá opozice odmítající ustupovat Hitlerovi. I ve vládách obou zemí byly demokratické síly, připravené nás podpořit. Stáhly se po předložení argumentu: Československo souhlasí. Tyto chyby československé zahraniční politiky, o nichž se pak její vůdcové v exilu přeli, zavinily mnohé. Přivádějí nás k otázce: zradily nás jen Anglie a Francie? Nebo jsme zradili také sami sebe?

Měli jsme se bránit? A když, tak jakými prostředky? Před rozhodnutím k použití vlastních zbraní měla předcházet obrana prostředky politickými — účinným systémem mezinárodních smluv. Nežádáme od dr. Beneše příliš mnoho, mnoho od buržoazního politika jeho charakteru, chceme-li, aby se v kritické chvíli obrátil o pomoc na Sovětský svaz? Pravděpodobně ne, byla tu odpovědnost za existenci republiky. Dr. Beneš položil sovětskému diplomatickému zástupci 19. září 1938 dvě otázky: Pomůže Sovětský svaz, když pomůže Francie? A pomůže SSSR podle paktu Společnosti národů? Dostal kladnou odpověď v obou případech; třetí otázka — zda SSSR půjde na pomoc i v případě, že Francie odmítne — nebyla nikdy položena. Koncepce naší politiky — orientace na Západ — zůstala zachována.

Ještě 23. a 24. září vydal výbor „Věrni zůstaňme", demokratická organizace sdružující intelektuály, letáky s výzvou, aby byla tato třetí otázka Sovětskému svazu položena. Téměř ve všech politických stranách byli lidé pro obranu republiky. I mnozí z těch politiků, kteří po roce 1948 nesouhlasili s novým zřízením, věděli v zářijových dnech, jak se správně zachovat. Nelze vyloučit ani předpoklad, že už v těchto dnech existovala půda pro vznik vlády Národní fronty. To, co přišlo v prvních poválečných dnech, mohlo existovat už v září 1938. I tento rys je obsahem dědictví Mnichova — demokratické síly odhádly včas situaci a historický vývoj jim dal za pravdu.

PETR KOUDELKA

LIDOVÁ DEMOKRACIE, 18. ledna 1968, str. 1. 11(20)XI.

Demokracie a ukázněnost

V poslední době se u nás velice často hovoří o demokracii. A to v různých souvislostech. Srovnává se s minulým politickým systémem, který bývá někdy označován jako „masarykovská humanitní demokracie", jindy zase se soudobými industriálními státy kapitalistického světa. Výsledkem takovýchto srovnání zpravidla bývá odpověď: „To by se za našich let nebylo mohlo stát. To byla disciplína jako řemeni" Snad si tito lidé ani neuvědomují, že touto odpovědí vlastně označili druhou stránku demokratismu, nebo — chcete-li — její protipól.

Bylo by určitě naivní, kdybychom z toho vyvozovali závěry, že lidé chtějí u nás návrat k demokracii předmnichovského typu, stejně jako že nevidí i stinné stránky soudobých industriálních států západního světa. Vždyť ve většině případů jsou to hlasy pracujících občanů a ne nějakých bývalých kapitalistů či živnostníků. A řekněme hned na počátku, že jde o zdravý a potřebný požadavek. Konečně jednou to ve společnosti vyjádřil jeden člověk velmi vtipně, když řekl: „Dejte už pokoj s tou diskusí o naší demokracii. Demokracie máme až nad hlavu, ale co nám schází, je kázeň a odpovědnost."

Rozvoj socialistické demokracie není ani samoúčel, ani nějaké dočasné módní heslo politiky. Socialistická společnost by nemohla úspěšně vyřešit programové úkoly v rozvoji výrobních sil, životní úrovně i plnějšího osvobození člověka a jeho tvůrčích sil, kdyby nebyla státě demokratičtější společností. Jde vlastně o to, aby lidé — pracující v socialistických podmínkách, v třídních a vlastnických vztazích socialismu — měli reálnou praktickou možnost stále více se znalostí věci rozhodovat o tom, co je pro společnost potřebné a žádoucí, aby se lidé sami stali a cítili tvůrci reálných perspektiv společenského vývoje na nejrůznějších úsecích. V zásadě však jde také o to, aby pracující lidé v socialistických závodech, podnicích a institucích měli jak větší možnost demokraticky uplatnit svou vůli, názory, zkušenosti i iniciativu, při řízení té oblasti činnosti, v níž sami pracují a již také proto nejlépe rozumějí, tak také o to, aby za svou činnost právě v této oblasti měli větší samostatnou odpovědnost. Okřídlené „ať to oni rozhodnou" nemůže věčně trvat v existující nové ekonomické soustavě stejně jako při prohlubování demokratismu v řízení společenského života.

Neměli bychom se setkávat s lidmi, kteří nám odpovídají, když jsou oprávněně kritizováni za své chyby, za to, že neplní pracovní úkoly: „Já sice s vámi také souhlasím, máte pravdu, ale to víte, to oni nahoře o všem rozhodují." Pokud se člověk nedá takovou odpovědí odbýt, nakonec z toho vyplyne projev lajdáctví a mnohdy i neschopnosti právě toho „dole" a ne toho nahoře. Chápeme-li socialistickou demokracii jako činorodý proces denodenního střetávání konfliktních názorů a jednání, pak se zde neobejdeme bez kritiky všech takových projevů, které socialistické demokracii neprospívají, ale škodí.

Měli bychom mít i odvahu, abychom neodpovědnost a nekázeň patřičně „odměnili". Ne pro všechny totiž platí zásada, že člověk je tvor, který se dopouští omylů a chyb. Někdy právě za tolerováním chyb se schovává falešné kamarádství, krytí neschopnosti a tím vytváření „vhodného klimatu" pro ostatní. I v jednání s lidmi patří takt na první místo, ale v jednání s lidmi má též své místo odvaha říkat lidem pravdu, a zejména těm, kteří nejsou schopni, kteří stojí v cestě prosazování nových vztahů mezi lidmi, kteří svým jednáním poškozují zájmy socialistického demokratismu. V takovém případě musí být i odvaha zaměnit méně schopného pracovníka za schopnějšího.

Odpovědnost je problém výroby lokomotiv stejně jako špendlíků, čistoty vozovek v zimních měsících, stejně jako plynulé městské hromadné dopravy, politiky v místech i v centru, lidských vztahů ve všech jejích různorodých podobách. Uhnízdí-li se v lidských vztazích neodpovědnost, nekázeň, lhostejno, zda v oblasti politiky či ekonomiky, dostává se společnost do stavu nemocného člověka, který je neschopen odpovídat za své činy.

Naše společnost se neskládá z takových lidí, kteří jí svým jednáním dělají ostudu. V rozhodující míře převládá pozitivní přístup u jejích občanů. To však nijak nevylučuje možnost i skutečnost, že jsou mezi námi takoví, které je třeba dávat na pranýř veřejného mínění, ba dokonce že je třeba sáhnout i k takovým opatřením, která mnozí považují za nespravedlivá. Zpravidla jsou to vždy lidé, kteří mají podobné vlastnosti jako ti, jimž „fandí". Logika doby si to žádá nejen jako akutní problém, ale jako trvalý proces socialistického demokratismu. (vík)

KULTURNÍ TVORBA, č. 2/68, 11.ledna 1968, str. 1. a 3.

KOMUNISTÉ a národní výbory

V posledním období se stále výrazněji prosazují tendence, které sledují posílení samostatnosti národních výborů, právem označovaných za pilíře našeho společenského zřízení. Takový vývoj v praxi nutně znamená vyjasnit si dokonale otázku vedoucí úlohy strany a odpovědnosti komunistů v národních výborech. Problematika je a bude aktuální zejména v letošním roce, kdy budou probíhat volby do nových zastupitelských orgánů. Na sekretariátě krajského výboru strany v Ostravě jsme se sešli s několika soudruhy, abychom si pohovořili o těchto otázkách vzájemného vztahu mezi stranou a národními výbory. Besedy se zúčastnil tajemník Severomoravského KV KSČ Jaroslav Czudek, předseda KNV Jan Mušál, předseda ONV v Karviné František Němec, pracovník KV KSČ Rostislav Závodský a za redakci Kulturní tvorby F. J. Kolár a J. Hajný, který besedu připravil a zoznamenal.

CZUDEK: Při komplexním hodnocení práce komunistů v národních výborech, které projednalo plénum Severomoravského KV KSČ loni v září jsme došli k závěru, že musíme především posílit zásady koncepčnosti, že musíme pracovat ve výhledu, s perspektivou. Propracovali jsme například soubor otázek souvisejících s tvorbou životního a pracovního prostředí, výhledovou koncepci oborových podniků navazující na oblastní plán, komplexně byly projednány výhledové plány bytové výstavby a i vlastní otázky řízení národních výborů. Osvědčila se nám praxe posilovat národní výbory zkušenými a odborně zdatnými politickými pracovníky. Jde o to, aby orgány, které spravují záležitosti občanů, byly obsazovány takovými lidmi, kteří dávají záruku, že zvládnou složité problémy každodenního života.

ZÁVODSKÝ: Stranická práce v národních výborech je vždycky závislá na podmínkách, které vytváří plénum, předsednictvo či sekretariát stranického orgánu. Jestli odtamtud přichází podpora všemu novému, progresivnímu, co láme staré, navyklé metody, co probouzí a podněcuje iniciativu lidí. My orientujeme pozornost komunistů i ostatních funkcionářů v národních výborech především na to, aby vycházeli ve své činnosti z potřeb občanů. Aby uspokojováním těchto potřeb a prozíravou politikou předcházeli konfliktním situacím, aby řešili každodenní problémy se znalostí života lidí a přispívali tak k tvorbě socialistického životního stylu. Je, myslím, dost důležité pochopit, že formy stranické práce v národních výborech nejsou dány a vymyšleny jednou provždy. Naopak. Musíme vynalézavě objevovat neustále nové a nové, rozšiřovat ty, které se osvědčí. Dneska už přece nelze vystačit s praxí, že na plenárním zasedání se nejdříve přečte referát, pak nějaká formální diskuse a schválí se usnesení. Taková praxe vede k umrtvování iniciativy poslanců. V národních výborech Severomoravského kraje se například osvědčily tzv. poslanecké interpelace. Při nich už nešlo jen pasivně naslouchat a schvalovat předložené zprávy, ale poslanci měli výbornou příležitost vystoupit se svými dotazy, náměty a i připomínkami svých voličů.

KT: Bylo by možné konkrétněji ukázat, jak taková interpelace poslanců vypadá?

NĚMEC: Princip je v tom, že v průběhu zasedání má kterýkoli poslanec právo obrátit se s dotazem či připomínkou na funkcionáře ONV nebo KNV a jeho interpelace musí být — i když třebas ne okamžitě, ale aspoň v přiměřené lhůtě — zodpovězena. My jsme například věnovali jedno celé zasedání ONV pouze poslaneckým interpelacím. Tomuto zasedání předcházel průzkum veřejného mínění v obvodech, aby si poslanci ověřili, co občany trápí, s čím jsou či nejsou spokojeni. A pak jsme na plenární zasedání pozvali ředitele nejrůznějších podniků a závodů, aby vyslechli hlasy poslanců a — to především — aby na ně ihned a seriózně odpověděli. Vedoucí hospodářští pracovníci se tak před plénem celého ONV „zpovídali z hříchů". Podle mého názoru je taková praxe velmi účinná, protože v takové situaci se nedá nějak manévrovat, ubývat, každé vyřčené slovo to je velkým závazkem.

KT: Existují úvahy o delimitaci práce mezi stranickými orgány a národními výbory. Říká se o tom, lapidárně, aby každý dělal to, za co je placen...

CZUDEK: To je pravda. Každý by měl mít svůj díl odpovědnosti v rozhodování. Proč má např. komise krajského výboru strany projednávat stejný materiál, jako komise KNV. To je zbytečná duplicita. V našem plánu jednotného postupu zabezpečování závěrů XIII. sjezdu KSČ se už snažíme o velmi přesnou dělbu práce. Vždycky však pro stranické organizace i orgány zachováváme právo kontroly.

KT: Jak se konkrétně právo kontroly uplatňuje? Jaké vyvozujete například důsledky z toho, když zjistíte nějaké nedostatky u vedoucích pracovníků národních výborů? Voláte je k odpovědnosti? Tato otázka má svůj význam, protože kdykoliv s někým člověk mluví, dojde se k závěru, že víme o řadě nedostatků, ale že nejsme schopni najít toho, kdo je zavinil. V Praze to známe třeba s rekonstrukcí ulice Na příkopech, s kabelizací a studentských kolejí na Strahově atd. I když se obecně přizná,

že situace si zaslouží kritiku, není někdo vinen. Máte v tomto směru podobné zkušenosti?

CZUDEK: Samozřejmě. Mohl bych to uvést na příkladech, třebas při rekonstrukci silnic. Stal se z ní problém celého kraje. Vyslechli jsme mnohokrát kritiky práce národních výborů; stranické orgány proto analyzovaly současný stav i výhledové koncepce. Nakonec došlo k dohodě o tom, co kdo pro realizaci schválených plánů udělá. Je ovšem třeba vytvořit vhodné podmínky. A pak vyvozovat závěry. Když třebas Pozemní stavby neprovedly stavbu v potřebné kvalitě, podpořili jsme komunisty v národním výboru, když nechtěli práci převzít, když žádali opravit nekvalitní povrch vozovky. Tak tomu bylo například v Ostravě. A důslednost se vyplatila. Kritizovaný podnik provádí dnes kvalitní výstavbu silnic. Rychlou rekonstrukci cesty z Místku uskutečnil na dvě směny za plného provozu. Také úpravy vozovek v centru města jsou hotovy v nebývale krátké době.

KT: Byl přitom nějaký hmotný nebo kádrový postih těch, kteří nekvalitní práci odevzdali?

MUŠÁL: Ano. Postihli jsme ředitele, a tím automaticky celé vedení národního podniku. Neuznali jsme plný nárok na celoroční prémii. Každý si dovedl vypočítat, jaký mohl mít výdělek a kolik ztratil nepřiznáním prémií. A my jsme mu to také řekli. Prémie ti nedáme, protože jsi nesplnil ty nebo ony úkoly. Přistoupili jsme i ke krácení základních platů ředitelů. Měli jsme např. velké problémy s chlebem. Krajský národní výbor byl na předsednictvu KV KSČ kritizován. Samozřejmě, já jsem si kritiku nenechal jenom pro sebe. Situaci jsme projednali v radě a přijali opatření, včetně hmotného postihu, proti němuž se ohradilo hospodářské vedení pekáren. Ale my jsme své opatření pracujícím vysvětlili a dnes můžeme říci, že kvalita chleba se podstatně zlepšila a patří mezi nejlepší v republice.

KT: Chtěli bychom se vrátit k otázce delimitace. Jestli si strana zachová právo na koncepční řízení a nebude se zabývat denní operativou, může to mít své výhody i nevýhody v práci národního výboru. Je přece známo, že nejeden funkcionář národního výboru si zvykl dávat »posvětit« svá rozhodnutí či názory na stranický sekretariát. Jaké světlé a stinné stránky je možno očekávat při nové koncepci stranické práce v řízení národních výborů?

NĚMEC: Domnívám se, že v takové koncepci stranické práce vysoko převyšují klady. Tím, že strana dává politickou linii a že za její plnění činí plně zodpovědné komunisty v národním výboru, tím dostávají komunisté dostatečný prostor pro svou činnost. Je faktem, že ještě v nedávné minulosti docházelo k zbytečnému dublování práce, existovaly vedle sebe například komise na stranické půdě a právě tak na ONV. Vedlo to k tomu, že komunisté na národním výboru se necítili bezprostředně zodpovědní za svou činnost. Nyní se situace mění, vytvářejí se optimální podmínky pro rozvinutí dobré politické, hospodářské i kulturně výchovné práce národních výborů. Mám za to, že problematika uplatňování vedoucí úlohy strany, jak ji koncipoval krajský výbor loni na podzim, je dobře propracována. Vážím si zvláště myšlenky, která zdůrazňuje, aby stranické orgány vytvářely optimální podmínky ke zdárné spolupráci a oboustranné odpovědnosti mezi podniky, jmenovitě centrálně řízenými, a národními výbory. Národní výbory svou činností, zejména tím, že se starají o všestranný rozvoj životních podmínek, přispívají k optimální reprodukci pracovní síly. A jestliže podniky toto závažné poslání národních výborů pochopily, tak jsme vyhráli půl bitvy. My v Karviné jsme jako první v kraji uzavřeli úmluvu mezi okresní odborovou radou a ONV na sdružování prostředků NV a centrálně řízených podniků. Budujeme z nich velká díla, která slouží všem občanům pro zlepšení jejich životní úrovně, životního prostředí. V současné době jsme přistoupili k třílté úmluvě a máme závazné přísliby od podniků, že jejich příspěvek bude činit v průměru 10 až 12 miliónů korun ročně, které použijeme na výstavbu kulturních a tělovýchovných zařízení.

MUŠÁL: Chtěl bych říci také několik poznámek k otázce delimitace. Osobně si nejvíc cením toho, že nám komunistům v národních výborech vytvořil krajský výbor strany prostor pro řešení základních úkolů, za která ve svých funkcích odpovídáme. Takové rozhodnutí znamená dát lidem velkou důvěru. Vedoucí funkcionáři musí být na úrovni, aby skutečně dovedli vytvořený prostor pracovní naplnit. V národním výboru je to důležitá otázka, jestliže má vládnout, rozhodovat, zabezpečovat úkoly. Druhý důležitý přínos vidím v tom, že pro zabezpečování svěřených úkolů máme od krajského výboru strany plnou podporu. Podívejte se třebas na problémy kolem

sdružování prostředků. Jistě bychom nedosáhli dobrých výsledků, kdybychom neměli politickou podporu stranických orgánů. Vedli bychom nekonečné diskuse s hospodářskými pracovníky a ti by našli tisíc výmluv, aby nemuseli nic dát. Ale když krajský výbor strany zdůraznil, že péče o pracující nekončí u brány závodu, že hospodářští činitelé mají spoluodpovědnost za tvorbu životního prostředí v celém komplexu, mohli jsme této politické tezi plně využít a s hospodářskými pracovníky účinně jednat. Pokud jde o dělbu práce, mám za to, že především funkcionář národního výboru musí umět odhadnout, kdy má s kterým vážnějším problémem přijít do stranického orgánu, kdy má které rozhodnutí konzultovat, aby zvolil nejoptimálnější řešení a nijak tím nesnížil vedoucí úlohu strany. Naopak pocit odpovědnosti se zvýší a nic nám není žádnému odpuštěno, kdybychom to či ono neplnili. Písemných zpráv je méně, ale tím je větší náročnost. Oprostili jsme funkcionáře a pracovníky NV od spisovatelské činnosti. Dříve se neustále psaly zprávy a nezbýval skoro čas na zabezpečování úkolů, kontrolu činnosti apod. A ještě na jednu důležitou okolnost bych chtěl upozornit. V praktickém životě uplatňujeme zásadu, že nejsou jiní komunisté na sekretariátě a jiní v národním výboru. Dáváme důvěru za důvěru. Samozřejmě, kdo by zklamal, musí počítat s kritikou. Je to potřebná a užitečná zásada, i když leckdy vede k nepříjemnostem. Otevřenost, důvěra a kritičnost vytvářejí zdravé soudružské vztahy.

CZUDEK: Při analýze otázek vedoucí úlohy strany jsme neomezovali pozornost jenom na vedoucí pracovníky národních výborů, ale rozebrali jsme i úroveň poslanců a celého aparátu. Došli jsme k závěru, že politická připravenost těchto lidí není vždycky na potřebné úrovni, a to nás vedlo k vytvoření krajské politické školy, k promyšlení systému politické výchovy funkcionářů národních výborů. Škola je už připravena po obsahové stránce, aby mohla už v přípravě voleb a hlavně po volbách splnit to, co od ní očekáváme.

KT: Jak dosáhnout toho, aby poslanci byli odpovědni svým voličům, aby s nimi byli v pravidelném styku, aby se exponovali při nápravě nedostatků, na které si voliči stěžují? Jaký uplatňujete systém práce, aby poslanec skutečně poslancoval za svoje voliče?

MUŠÁL: Situace ovšem není ideální a ne všichni poslanci budou stát při hodnocení své činnosti před voliči v nejlepším světle. Volební program, s nímž KNV půjde do voleb, je reálný, střízlivý, a umožňuje rozvoj iniciativy. Nejvíc problémů je v oblasti služeb, v bytové kultuře, vybavenosti a v některých otázkách života na vesnici. Zabývali jsme se dost podrobně problematikou řízení činnosti poslanců a domnívám se, že nový způsob voleb podle vícemandátových obvodů vytvoří lepší podmínky k tomu, aby se uskutečnila správná dělba práce poslanců všech stupňů národních výborů. Dříve, když před voliče předstupovaly čtyři skupiny poslanců a všichni takřka stejně, pak volič těžko rozpoznal, který z nich může prakticky vyplnit oprávněné požadavky. Nový systém voleb umožní, aby poslanec KNV řešil problémy přesahující rámec okresu, poslanec ONV bezprostředně program jednotlivých obcí atd. A hlavně, budou se doplňovat podle svých sil a možností.

KT: Zajímal by nás názor soudruha Němce, jak on by si představoval — jako funkcionář ONV — ideální stranické vedení národního výboru.

NĚMEC: Myslím, že celá naše diskuse dává do značné míry odpověď na položenou otázku. Kdybych měl shrnout, jak si představuji ideální řízení komunistů v národních výborech, pak bych vyslovil asi pět základních myšlenek. Především si myslím, že stranické orgány by měly v pracovnících národního výboru vždy vidět přední aktiv, který je povolán k tomu, aby řešil velký okruh politicko-hospodářských otázek. Za druhé by stranické řízení mělo národnímu výboru udávat směr pro jasnou, komplexní politickou i ekonomickou činnost. Za třetí bych doporučoval zásadu, aby stranické řízení nemělo vůbec nebo jen zřídka operativní charakter: protože na to jsou komunisté na národním výboru, aby operativu dělali. Dále si myslím, že stranické orgány by měly velmi intenzívně a soustavně posilovat národní výbory opravdu nejlepšími, politicky i odborně erudovanými lidmi. A konečně mám za to, že stranické orgány by měly neustále všemi prostředky upevňovat společenský význam národních výborů. To ovšem nevylučuje, aby byly za všech okolností náročné na práci poslanců i pracovníků aparátu národních výborů.

KT: Bývaly doby, kdy se například předsednictvo KV KSČ pravidelně a velmi konkrétně zabývalo jednou operativou: totiž zemědělskými pracemi. Dá se taková praxe změnit?

MUŠÁL: Ano, v minulosti tomu tak bylo velmi často, skoro na každém zasedání stranického orgánu byl jeden nebo dva body, které měly takový operativní charakter. Možná že v té době, na takovém stupni poznání problému zemědělství, to bylo i nutné. Vzpomínáme někdy na dobu, kdy jsme zabezpečovali žně a pršelo celý týden, ale bylo usnesení jít do vesnic a mobilizovat lidi. Docházelo i k nedorozuměním, ale v této konkrétní a operativní práci krystalizovaly vzájemné vztahy. Dnes takovou praxi nevedeme ani na KNV. Proč?

Protože jsme vyřešili základní organizační věci a zvýšila se odpovědnost jednotlivých úseků. Uvedl bych příklad. Musíme třebas ještě pomáhat pracovními silami na Bruntálsku, v pohraničním okrese. Víme ale už dopředu, co si můžeme dovolit a kde máme zdroje pracovních sil. Podnik nebo škola ví, jaké povinnosti má vůči státnímu statku na Bruntálsku, v průběhu roku se sejdou, domluví si podmínky a termíny a národní výbor se tím už vůbec nezabývá, nanejvýš zkontroluje plnění závazků. Podobně při dopravě cukrovky, kdy bývají nasazeny stovky vozů z ČSAD i z podniků. Všechno si řeší dopravní středisko, protože ono je za to placené, nikoliv národní výbor. Samozřejmě někdy se může vyskytnout i mimořádně kritická situace, kdy musí orgán zasednout a rozhodnout. To však má být jen výjimka, která potvrzuje pravidlo.

KT: V souvislosti s požadavkem komplexního řízení a plánování se vnucuje další otázka. Jestliže se takové komplexní plánování v minulosti vždycky nevydařilo — třeba v některých oblastech právě na Ostravsku s rychlým rozvojem paliv a hutí — docházelo k jistým rozporům. Na jedné straně vysoké požadavky na přírůstek mužských pracovních sil a na druhé straně nedostatek pracovních míst pro ženy. Jakou perspektivu řešení má tato otázka?

NĚMEC: Tento problém se týká v prvé řadě Karvinska. Tam je situace taková, že z celkového počtu zaměstnaných osob je jen 30 procent žen, to znamená 16 % pod celostátní průměr. Skladba výrobních sil, jednostranně zaměřená na těžbu černého uhlí, znamená, že máme v okrese silnou nabídku ženských pracovních sil i mužů se změněnou pracovní schopností, kteří mohou být mimo důlní provozy velmi dobře zaměstnáni na jakýchkoli povrchových pracovištích. Tito lidé mají mnohdy vysokou odbornou kvalifikaci a potřebné návyky průmyslového dělníka. Jak známo, dochází v současné době k určité stagnaci v těžbě uhlí, k likvidaci neefektivních kapacit, a proto je v okrese k dispozici určité množství volných objektů, které se dají po minimálních úpravách využít pro průmyslovou výrobu. Je zřejmé, že z ekonomických příčin bychom se měli této příležitosti chopit. A skutečně někde tomu tak je. Třebas MEZ Postřelmov staví z rozestavěných objektů Dolu Fučík v Havířově továrnu, kde bude zaměstnávat zhruba 1620 pracovníků, z toho 750 žen. Důl ČSA v Karviné předává za výhodných podmínek Závodům průmyslové automatizace z Prahy objekty, kde může být zaměstnáno okolo 1240 pracovníků, z toho 620 žen. Nabízíme výhodná staveniště, zejména v Havířově, a to staveniště s kompletní technickou vybaveností, Autopalu Nový Jičín a řadě dalších podniků. Chceme dosáhnout toho, aby se zaměstnanost žen zvýšila v nejkratší možné době na 38 % z celkového počtu zaměstnaných lidí vůbec.

Řešení nevidíme ovšem jen v budování provozů centrálně řízeného průmyslu. Jako jinde v republice, i u nás máme nedostatečně rozvinuté služby. Proto je urychleně vybavujeme. Navíc budeme v podnicích, které řídí národní výbory, vyrábět zboží, jímž doplníme a obohatíme trh. Chceme také vyrábět zboží pro potřeby centrálního průmyslu, jako např. prádlo pro havíře, ochranné rukavice pro hutníky apod. Tedy takové zboží, které není náročné na technologický postup, ani na materiál. Domníváme se, že tímto způsobem budeme schopni do roku 1970 zvýšit počet pracovních příležitostí nejméně o další tři tisíce.

KT: Nepomysleli jsme na to, že v souvislosti se snižovanou potřebou uhlí a tedy i havířů byste třeba mohli začít se stavbou té části dálnice, která povede od Ostravy? A že byste pracovních sil využili k dílu užitečnému a prospěšnému pro celý stát? Anebo, což využít zkušených ostravských havířů-překopářů ke stavbě tunelů pro pražskou podzemní dráhu?

MUSÁL: Stavba dálnice je otázka složitější. Nezávisí jen na dobré vůli u nás v kraji. Víme přece, že jsou omezené finanční prostředky i materiálové zdroje. Já osobně nesouhlasím s tím, aby se administrativním způsobem snižovaly třeba plány práce a růst stavebních kapacit zdůvodněním, že není stavební materiál. Proto otázku materiálně technické základny jsme předvídali a řešili už před čtyřmi lety, kdy jsme stavební podniky ještě přímo řídili. Vypracovali jsme tehdy dokument, který upozornil na nutnost vytvořit potřebné předpoklady. Z toho se velmi málo realizovalo. Podle mého názoru je třeba, aby ministerstvo stavebnictví řešilo tuto otázku velmi intenzívně a bez snižování stavu pracovníků, ale vyřešením materiálně technické základny. S tím souvisí i rekonstrukce silniční sítě. Máme vypracovánu krajskou studii, podle které uskutečňujeme rekonstrukci silniční sítě tak, aby odpovídala nejvyšším parametrům. Některé rekonstruované úseky navazují na uvažovanou další větev dálnice, která by měla být v budoucnu vedena přes náš kraj. V tom vidíme reálnější možnost budování celostátní silniční sítě první třídy. Pokud jde o využití zkušeností našich překopářů při výstavbě pražského metra, podnik VOKD takovou nabídku učinil a bude záležet na odpovědných činitelích, zda se této iniciativy využije. Jsem přesvědčen, že je to velmi výhodná nabídka a že zapracování a zkušení odborníci by se měli pro tento účel plně využít.

KULTURNÍ TVORBA, č. 2/68, 11. ledna 1968, str. 1. a 3.

LITERÁRNÍ NOVINY, č.3/68, 20. ledna 1968, str. 1. a 8.

ROZHOVOR S MINISTREM ŠKOLSTVÍ PROFESOREM DR. JIŘÍM HÁJKEM

O vídeňské KONFERENCI a O STRAHOVĚ

LITERÁRNÍ NOVINY: *O vídeňské konferenci ministrů školství evropských zemí v listopadu minulého roku jsme se z našeho tisku téměř nic nedozvěděli. Kdo konferenci svolal, jaké měla poslání?*

PROF. Dr. JIŘÍ HÁJEK: Setkání se uskutečnilo z iniciativy UNESCO. Jednali jsme o přístupu k vysokoškolskému studiu. Lze říci, že šlo o důležitý krok v evropské spolupráci v oblasti, která má pro budoucí vývoj vzdělanosti značný význam.

Spolupráce mezi socialistickými a kapitalistickými zeměmi v Evropě je užitečná, je-li založena ovšem na vzájemném respektu bez jakékoliv diskriminace. Může být mimo jiné příspěvkem k mírovému soužití vůbec, tak i k odbornému řešení otázek, o něž jde. Po této stránce mělo však vídeňské zasedání podstatnou vadu. NDR není členem UNESCO. Je to výsledek tlaku západních mocností, a zejména NSR, která se v této organizaci stejně jako například v Evropské hospodářské komisi OSN pokouší uplatňovat známou Hallsteinovu doktrínu o monopolu zastupování Německa. Tak se stalo i ve Vídni, že NDR nebyla na konferenci zastoupena ani pozorovatelem, zatímco například z nečlenských států UNESCO byl pozván zástupce Vatikánu a z mimoevropských států byli přítomni pozorovatelé USA a Austrálie. Je to paradox — jednat o evropském vysokém školství bez účasti země, jejíž vysoké školy měly a mají takový podíl na vývoji evropské vzdělanosti. Víme, že v NDR bylo vybudováno nejen moderní vysoké školství, ale že i sociální struktura vysokoškolských studentů je velmi příznivá, že v podstatě splňuje jeden ze základních principů demokratizace v přístupu ke vzdělání, to je, že na vysoké školy přicházejí v přiměřeném podílu chlapci a děvčata z dělnických a rolnických rodin. Také systém volby povolání v NDR vykazuje zajímavé výsledky, počet uchazečů o vysokoškolské studium je rozdělen poměrně rovnoměrně mezi technické a humanitní obory; tedy právě v řešení otázek, které byly na pořadu vídeňské konference, mohla přítomnost NDR přinést cenné zkušenosti a zároveň základ pro zajímavé a příznivé srovnání s vysokoškolským systémem druhého německého státu, přítomného na konferenci. Jestliže tedy NDR je vyloučena z této evropské spolupráce, je to i značné ochuzení odborné spolupráce mezi evropskými zeměmi. Jde tedy o akt, kdy politická diskriminace přináší viditelné škodlivé důsledky.

Považovali jsme proto za svou povinnost protestovat proti tomuto stavu a pokládali jsme za nutné seznámit účastníky konference s materiály a dokumenty o vysokoškolské politice NDR. Předal jsem předsedovi konference, rakouskému ministru školství Piffl-Perčovičovi, memorandum ministra vysokého a středního odborného školství NDR prof. dr. Griessmanna. Tento text byl také distribuován prostřednictvím sekretariátu konference jejím účastníkům.

LN: *Na konferenci došlo ke konfrontaci dvou podstatně odlišných koncepcí, jimiž jsou charakterizovány vzdělávací soustavy v socialistických a kapitalistických zemích. A výsledek?*

HÁJEK: De iure je v buržoazních státech přiznána možnost přístupu všem lidem i k nejvyššímu vzdělání. De facto při srovnávání statistických dat vyplývá, že třeba ve Francii je na vysokých školách jen 5,3 % mládeže z dělnických rodin, v Belgii 11 %, v Rakousku 6 %, NSR 5,2 %, Švédsku 14 % atd. Naproti tomu v socialistických zemích je podíl studentů z dělnických rodin nepoměrně vyšší a mnohdy se blíží struktuře sociálního složení obyvatelstva. Např. v ČSSR 39 %, v NDR 40 %, v Maďarsku a v Polsku 33 %.

Je tedy patrno, že v socialistických zemích je demokratizace v přístupu k vysokoškolskému vzdělání uplatňována nejen de iure, ale i de facto. V tomto směru pokročily země socialistického tábora nejdále; uznal to i belgický sociolog a bývalý ministr školství prof. Henri Janne, který z pověření UNESCO k těmto otázkám připravil úvodní studii, a také z diskuse to vyplynulo.

Otázka demokratizace v přístupu k vysokoškolskému vzdělání je společná všem evropským zemím. Nejde tu jen o požadavek rovnosti občanů; stále víc se uznává i na Západě, že vědecký a technický pokrok potřebuje co nejširší základnu pro výběr talentů a schopných lidí vůbec. Jde o mobilizaci všech zdrojů, o nejširší využití intelektuálního potenciálu každého národa.

LN: *Bylo tvrzení o demokratizaci čs. školství dostatečně podloženo i dalšími argumenty?*

HÁJEK: Jistě. Zmiňovali jsme se ve Vídni nejen o demokratické tradici, která je nám, lidem z vlasti Komenského, bytostně blízká, ale mohli jsme poukázat vedle ústavních záruk pro přístup ke vzdělání též na další konkrétní skutečnosti; třeba na to, že na našich vysokých školách studuje 39 % dívek, a hlavně pak na vytvoření hmotných předpokladů — na rozšíření sítě vysokých škol z 4 vysokoškolských měst před druhou světovou válkou na 17 v současné době. Jen v denním studiu se počet studujících míst téměř zpětinásobil ve srovnání s předválečným stavem. Přitom přes 60 % studentů bydlí v kolejích — na Západě jde nanejvýš o 20—30 %.

LN: *Na vídeňské konferenci byla projednávána také otázka přístupu na vysoké školy z hlediska přítomných i perspektivních potřeb společnosti. V této souvislosti: stoprocentní uvolnění přístupu k vysokoškolskému studiu v liberalistickém pojetí není ani reálné ani adekvátní současnému stavu a vývojovým tendencím společnosti. Avšak dá se utvořit systém regulace, který by plně vyhovoval nejen potřebám společnosti, ale i jednotlivce?*

HÁJEK: Naprosto dokonalý systém regulace, který by plně uspokojil každého jedince, nebude pravděpodobně nikdy vytvořen. To však neznamená, že bychom od tohoto požadavku měli ustupovat, neboť existují reálné předpoklady k tomu, aby byl maximálně zdokonalen a stupeň neuspokojení jedince by byl víceméně zanedbatelný.

LN: *Jaké předpoklady máte na mysli?*

HÁJEK: K základním předpokladům patří promyšlená, vědecky podložená výchova k volbě povolání již na nižších stupních škol. Je to jeden z nejobtížnějších úkolů, kterým se zabývají týmy různých odborníků, kromě pedagogů též sociologové, psychologové,

ekonomové a další. Sebelepší východa k profesionální orientaci, která se bude jistě stále více zdokonalovat, bude zbytku nezabezpečit dokonalý soulad mezi individuálními přáními a reálnými potřebami společnosti a jejího rozvoje. Hodně ovšem mohou napomáhat podrobnější informace uchazečů nejen o studijních oborech, ale i o charakteru jednotlivých profesí. Zatím ovšem, víte sám, že po této stránce máme k dokonalosti dost daleko. Musíme tedy ještě stálo — aspoň pro určité obory — pracovat s kvantitativními hledisky regulace.

LN: *To znamená, že v naší zemi bude nadále systém přijímacích zkoušek?*

HÁJEK: Ano, jako jeden z důležitých článků komplexního posuzování předpokladů pro vysokoškolské studium. Považujeme je za vyhovující formu výběru zejména za předpokladu, že budou v maximální míře uplatněny další články tohoto procesu — tj. náležitá propagace žádoucího směru vzdělání a včasná orientace mládeže. Samozřejmě že se netajíme některými nedořešenými problémy v centru školské správy, na vysokých školách, vědeckých pracovištích i na školách nižších stupňů.

LN: *Československá koncepce řešení regulace přístupu k vysokoškolskému vzdělání měla např. podle Le Monde dobrý ohlas?*

HÁJEK: Nejde jen o naši koncepci, je to zásada realizovaná ve všech socialistických zemích. Jsem přesvědčen, že naše pojetí je stále více uznáváno, ostatně o tom svědčí značný zájem odborníků i redakcí různých, zejména odborných pedagogických časopisů o názory a výklady členů naší delegace. Z výroků odborníků usuzuji, že naše vystoupení měla dobrý ohlas a samotný způsob řešení komplexu otázek je považován u mnoha západoevropských pedagogů za podnětný. Zdá se, že naši partneři na Západě si začínají uvědomovat zábrany, které vytváří jejich společenská zřízení pro demokratizaci i pro racionální systém regulace vysokoškolského studia. Vídeňská konference přinesla hodně zajímavého, o tom by mohli vyprávět zejména ti členové delegace, kteří zůstali až do konce konference. Sám jsem musel poměrně brzy zpět do Prahy. Komise pro vyšetřování událostí na Strahově měla termínovaný úkol — a já, jak víte — jsem ji předsedal.

LN: *Příliš příjemný úkol to asi pro vás nebyl?*

HÁJEK: Samozřejmě — ve Vídni naše delegace referovala o demokratických tradicích a demokratickém způsobu řízení přístupu k vyšším formám studia a mimo jiné také o hmotném zabezpečení studentů. A současně u nás probíhalo komplikované jednání o studentské demonstraci, při níž došlo k zákroku Veřejné bezpečnosti. Zasadili jsme se o to, aby byly objektivně zjištěny příčiny nespokojenosti studentů, která vyústila v demonstraci; postihli jsme viníky a postarali se o odstranění nedostatků.

Současně jsme studentům otevřeně řekli, že při plném pochopení pro jejich rozhořčení neuznáváme demonstraci jako cestu k nápravě, odmítáme negativní projevy v jejím průběhu a zároveň se ovšem distancujeme od nepřiměřených tvrdostí některých příslušníků VB. Někomu to bylo málo. Někomu se zas zdálo, že jsme příliš ustupovali před studenty, kteří — striktně řečeno — narušili pořádek a neohlášenou demonstrací vzali na sebe riziko zákroku.

Jsme-li při srovnávání — ještě z té Vídně: v řadě zemí mají vlády a ministři potíže se studentskými demonstracemi. Sám jsem za své práce v zahraničí také pár studentských demonstrací viděl zblízka. Konečně jsem za svých mladých let také nějakou tu demonstraci zažil — včetně pendreku.

Řekl jsem nedávno studentům, že neznám jediný případ — a to ani v anglosaských zemích, kde se o individuálních svobodách hodně mluví —, že by vláda řekla studentům po demonstraci: Měli jste pravdu, že jste se zlobili, zvolili jste ovšem nevhodnou formu, která vedla ke srážce s bezpečností; při zákroku došlo k nepřiměřeným tvrdostem, ministr vnitra dostal za úkol vyhodnotit nedostatky a vyvodit důsledky. Na tento opravdu demokratický postoj naší vlády i strany poukázali i někteří seriózní komentátoři na Západě, když vyšla zpráva tiskového tajemníka vlády k strahovským událostem.

LN: *Jak to vlastně na Strahově bylo?*

HÁJEK: Ve velkém kolejním areálu pro 5000 mladých lidí byly závady zejména v elektrorozvodné síti. Byly odstraňovány velmi liknavě. Po formální stránce dalo se těžko něco vyčítat. Areál byl kolaudován, závady včas projednávány s dodavatelem, dojednávány termíny jejich odstranění. Bylo tu i arbitrážní řízení. Účastníci těchto jednání se domnívali, že svou povinnost splnili. Kryli se za předpisy. Ale nedostatky rostly a světlo zhasínalo.

To, co po této stránce vedlo k nespokojenosti na Strahově, není bohužel ojedinělé ani ostatních vysokých školách a kolejích. Máme řadu stížností a snažíme se věci řešit — víte ovšem, jak je to s údržbou a službami všeobecně. Vypínání světel, závady v topení či na telefonu, špatně fungující služby v areálu obytných domů dobudovaných zcela nedávno nelze považovat za atypické. Pracovní lajdáctví, odsouvání termínu oprav, formálně byrokratický postup, bezmocnost občana vůči tomu všemu — to jsou negativní zjevy, poškozující věc socialismu, odporující zásadám strany a znamenající podstatnou překážku při rozvíjení nové soustavy řízení.

Studenti tedy protestovali proti tomu, co strana pranýřuje, proti čemu bojuje.

LN: *O demonstraci se mluvilo ve vládním komuniké jako o nevhodném prostředku k nápravě, který studenti v rozhořčení použili. Ale nebyla přesto prostředkem účinným?*

HÁJEK: Budete se možná zlobit, když vám řeknu, že na nápravu v rozvodné síti neměla vliv. Na Strahově v té době již několik dní byly připraveny kabely, kterými se závady, alespoň provizorně, v krátké době mohly odstranit. Ministerstvo školství v té době — na základě upozornění kolejní rady — bylo ve styku s kvestorem ČVUT a povolilo nad rozpočet částku 1 milión korun k okamžitým opravám. Především z toho důvodu se už 1. listopadu na Strahově svítilo; ne proto, že se demonstrovalo.

Vedoucí pracovníci Správy kolejí o tom však studenty včas nelnformovali. V tom vedle nedůsledného postupu při nápravě byla jejich vina. Samozřejmě, v dalším dosahu demonstrace měla svůj ohlas — to je u každé společenské události. Demonstrace byla v pravém slova smyslu spontánní. Kolejní rada sama v té chvíli jednala o situaci. Ve prospěch studentů mluví, že v počáteční fázi rozhodně odmítli jakékoliv pokusy dát demonstraci politický charakter. Demonstrace však nebyla ohlášená a povolená. Byla nebezpečná tím, že se na ni mohly nalepit různé nežádoucí výtržnické živly. Povinností Veřejné bezpečnosti bylo tomu zabránit. Po pokusech učinit tak mírnou cestou — které se nedostaly k vědomí většiny účastníků demonstrace vzhledem k tomu, že Veřejná bezpečnost neměla k dispozici megafony — použila bezpečnost síly. Studenti, kteří většinou nevěděli oč jde, reagovali negativně, někteří nejen ostře kritizovali zakročující příslušníky, ale jejich výkřiky svědčily i o negativním vztahu k našemu zřízení.

To zostřilo situaci a zvýšilo její nepřehlednost v druhé fázi demonstrace — v kolejním areálu, kde ze strany Veřejné bezpečnosti došlo k oněm nepřiměřeným tvrdostem, o nichž mluví zprávy. Víte dobře, co to konkrétně znamenalo. V důsledku řady náhodných souběhů a chyb se tak vytvořila konfliktní situace, jež se negativně odrazila v myšlení studentů i širší veřejnosti.

LN: *Jak posuzujete kritiku studentů?*

HÁJEK: Říkal jsem před Strahovem a říkám i po něm, že kritizují-li naši studenti — a to často velmi ostře — jednotlivé negativní jevy naší současnosti a zacházejí-li přitom do generalizací, znějících někdy nehorázně, není to třeba ještě chápat jako negativní postoj k naší společnosti vůbec, neboť i tato kritika je vedena ze socialistických pozic.

A kolem Strahova to bylo také tak. Dostal jsem řadu rezolucí, dopisů, měl jsem hodně rozhovorů.

Nejvíc mi pomohly diskuse s kolejní radou areálu Strahov. To jsou samozřejmě mladí lidé, kteří k věci přistupovali opravdu odpovědně, věcně, i když sami měli největší právo na rozhořčení. Samozřejmě ne ve všem jsme se shodli, ne vše vším jsem jim mohl dát za pravdu. Ale výměny názorů přispěly značně k objasnění faktického průběhu i k pochopení atmosféry. Jinak byla většina písemných i ústních projevů v poloze rozhořčení. Spravedlivého, oprávněného ve svých motivech, ale jako každé rozhořčení někdy přestřelujícího. Zejména tam, kde se opíralo o dílčí jednostranné informace, o subjektivní pohledy a kde bylo prováženo někdy až dost zarážející neznalosti základních fakt o našem zřízení a právním řádu — o právech a povinnostech občanů. Někdy zazněly generalizace, až příliš daleko jdoucí, a projevy nedůvěry k našemu zřízení.

A na druhé straně přicházely ovšem také jiné dopisy či ústní poznámky stejně tak rozhořčené: co si to studenti myslí, co si to dovolují, mluvilo se o výtržnictví, dokonce o protisocialistickém a protisovětském postoji, vyslovovány se nějaké naprosto nehistorické a nesprávné paralely s insignií dou třicátých let nebo s národně socialistickými Ransdorfovými studenty z února 1948. Studenti jako celek byli šmahem odsuzováni. Nespravedlivě a nesprávně.

LN: *Také se hovořilo o cizích vlivech.*

HÁJEK: Samozřejmě není možno vyloučit, ba je třeba předpokládat, že se nepřátelské agentury orientovaly na rozruch kolem Strahova jako na příležitost přihřátí se k senzaci. Kolem různých studentských fakultních schůzí se potulovali zahraniční korespondenti. Je také možné, že v některých ultraradikálních projevech jednotlivců či skupinek nějaký odraz — hodně vzdálený, nepřímý — cizích ideových vlivů byl.

Ale jsem přesvědčen, že i v polohách největšího rozhořčení to byly okrajové jevy, kterým bylo možno a nutno čelit především politicky, správnou informací, apelem na rozum, vlastenectví, socialistické uvědomění studentů. Také, jak víte, jsme spolu s akademickými funkcionáři po celou dobu onoho rozruchu postupovali tímto způsobem a nesahali k represivním administrativním opatřením. Bylo pro nás velkým zadostiučiněním, že předsednictvo ústředního výboru KSČ uznalo tuto naši pozici a projevilo svou pevnou důvěru v kladný postoj většiny studentů k republice, k socialismu i straně.

LN: *Jak komise posuzovala chyby Správy kolejí a ostatních institucí, které se nepřímo podílely na strahovských událostech?*

HÁJEK: Posoudili jsme chyby Správy kolejí, aparátu ČVUT i samého ministerstva školství. Jak víte, vyvodili jsme z toho kádrové důsledky. Mnohem hůře se odpovědnost zjišťovala mimo oblast školství — u ekonomicko-technických partnerů odpovědných za zabezpečení provozu kolejí. Nejhůře pak se dařilo provést právě ono distancování od tvrdostí zakročujících orgánů Veřejné bezpečnosti. Přesto právě zde na to studenti i veřejnost nejvíce čekali. Byla tu řada stížností a svědeckých výpovědí studentů. Tím, že dali svá vyjádření neanonymně, prokázali důvěru v socialistickou zákonnost. Věc byla nakonec velmi pečlivě přešetřena generálním prokurátorem — který ovšem, jak v takových neprehledných situacích bývá, nezjistil individuální odpovědnost za porušení zákona ani ze strany demonstrujících studentů, ani ze strany zakročujících příslušníků VB.

LN: *A poučení pro studenty?*

HÁJEK: Je třeba, aby se starali nejen o studium, ale také o samosprávu. Musí se sami starat o zlepšování studijních podmínek. Tak jako nemohou čekat na to, že jim škola nalije vědění do hlavy, nemohou pasivně přihlížet k tomu, co jim spadne do klína. Musí sami, prostřednictvím orgánů samosprávy, hájit své zájmy, požadovat, aby se jim dostalo toho, co jim při současném stavu naše společnost může poskytnout.

LN: *V souvislosti se studentskými rezolucemi se mluvilo dost kriticky o výchovné práci vysokých škol.*

HÁJEK: Jsou tu samozřejmě nedostatky. Myslím především v tom, že naše vysoké školy a školy vůbec zatím neprovedly integraci výuky a výchovy dost působivě. Výuka se zlepšuje, výchova jen v omezené míře. Je to také těžké. Ale zdá se mi, že přes všechny nedostatky výchovné práce našich škol jsme přece jen učinili nějaký pokrok při jejím zkvalitňování. Proces zvědečtění vysokoškolské výuky znamená zvýšení náročnosti, a to nejen ve zkouškách. Cílevědomě podněcujeme snahu samostatně myslet, vidět věci problémově, usilovat o pochopení jejich podstaty a nevěřit jen tomu, co se předkládá. Chceme, aby takto studenti studovali a aby učitelé jim takhle věci přednášeli. Kdyby jen postaru hromadili poznatky a neučili se kriticky hodnotit, nesplnili by svůj úkol. Vyplývá z toho ovšem, že s touto metodou, získanou právě u nejlepších učitelů, přistupují tito mladí lidé i k pokusům poznávat a chápat společenské skutečnosti a přehodnotit to,

co se jim v minulosti v oblasti světonázorové a politické předkládalo jako vyznání víry. A zde zaujímají postoje často až hyperkritické. Jejich pochybnosti můžeme překonat jen tím, že se s nimi vypořádáme solidní argumentací. A přitom třeba ještě přihlížet k tomu, že sebelepší ideové přesvědčování selhává tam, kde se společenská skutečnost rozchází s hlásanými zásadami a myšlenkami.

LN: *Lze z událostí na Strahově vyvozovat i některé obecnější úvahy?*

HÁJEK: Myslím, že v rozruchu, který Strahov způsobil, jakož i v řešení se odráží problematika vztahu naší společnosti i strany k celé současné mladé generaci. Vždyť studenti jsou její podstatnou složkou. Na vysokých školách máme téměř 10 % příslušných populačních ročníků a na středních výběrových školách téměř jednu třetinu. Téměř polovina z nich pochází z dělnických a rolnických rodin. Lze tedy z hlediska sociologických průzkumů pomocí výběrových vzorků považovat studenty za velmi reprezentativní vzorek naší mládeže. Jejich postoje lze pokládat za příznačné pro celou mladou generaci. Jsou nadto vzhledem k jejich schopnostem a výcviku v technice intelektuální práce vyjadřovány velmi výrazně.

Toto mladé pokolení je dnes v období hledání životních jistot a celé orientace. Ti, kterým jednou kolem 20 let, začali si společenské skutečnosti uvědomovat ještě v pojmech padesátých let, zatížených dogmatismem a schematismem a tehdy ještě platících za nedotknutelné, i když již ne tak všeobecně strhávajících k nadšení. Jejich duševní i fyzické dospívání zapadlo do období přehodnocování těchto pojmů. Socialistická skutečnost a přesvědčení o správnosti a spravedlivosti socialistického zřízení tkví pevně ve vědomí většiny z nich — neovšem jako články víry, nýbrž jako pravda, kterou je třeba znovu a znovu získávat a dobývat nejen v procesu poznávání, ale i v boji proti dílčím polopravdám, které této základní velké pravdě odporují, i proti nárazům jednotlivých skutečností, s nimiž tito mladí lidé rostou a žijí.

Musíme s naší mládeží vést stálý dialog a diskusi. Brát vážně její otázky a námitky a kritiky, nedat se znervóznit formou, kterou jsou někdy přednášeny. Označovat je předem jako provokativní, zdvihat proti nim káravě prst, není argumentem, či spíše bylo by argumentem proti nám. Je třeba této mládeži dokázat, že stejně jako ona usilujeme o překonání rozporu mezi zásadami a činy, který se někdy projevuje v praxi, že bereme vážně to, co hlásáme: hospodářskou reformu, denivelizaci, uvolnění cesty talentu a kvalifikaci i demokratizační proces v celé naší společnosti, a přibírat je k řešení otázek, o kterých si myslí — a možná právem —, že by je dovedla řešit líp, než to dovedeme my. Pomoci jí, aby to skutečně dokázala.

Rozmlouval: Stanislav Vodinský

LITERÁRNÍ NOVINY, č. 3/68, 20. ledna 1968, str. 1. a 8.

LITERÁRNÍ NOVINY, č. 3/68, 20. ledna 1968, str. 1.

Dojde k rehabilitaci?

Historie vypovídá nejen o počtách, kterých se dostalo vynikajícím a úspěšným osobnostem, ale i o mnohém nevděku a závisti, kterou byli ztíháni. Úspěšným osobnostem stavěli zdění spoluobčané nejen vítězné oblouky, ale i šibenice. V dějinách národů nalézáme nejedno období, v němž lidská závist, rozbujelá do zrůdných rozměrů, zdusila jakýkoli náznak aktivity jednotlivce i celých společenských skupin. A byla-li dějinná období, kdy talentovaní a úspěšní lidé byli vážení a ctění, zpravidla těmito společenského vzestupu a rozkvětu, pak naopak s nedoceňováním a nejrůznějším šikanováním takových lidí se shledáváme v údobí úpadku.

Jsou země, kde pojmy „kariéra", „osobní ambice", „ctižádost" neuzbuzují odpor, nenahánějí nikomu strach. Vypracovat se nebo se vyšvihnout, usilovat o vyšší postavení nebo otlevděmě stoupat po funkčním žebříčku se považuje za přednost, nikoli za zápor člověka. Píší se a hojně vydávají populární příručky — a dnes již i vědecká díla — o tom, jak to dělat racionálněji a efektivněji.

Této ústlí dostat se výš, být „úspěšným mužem", má samozřejmě i stinné stránky, jimiž jsme se po dlouhá léta dokázali překrásně strašit, a bylo nám přitom dobře. Ani nás nenapadlo, nebo spíše jsme si to záměrně nechtěli připustit, že by to také mohlo mít nějakou vazbu se stupněm hospodářského rozvoje, s důchodem na hlavu obyvatele, s vědeckým a technickým rozvojem. A tak dnes mnozí ztrají s otevřenými ústy na materiální produkci zmíněných zemí, hledají za ní div ne nadpřirozené síly, jen aby nemuseli přiznat, že je také plodem účelně vynakládané lidské aktivity, že úzce souvisí s touhou statisíců a miliónů o osobní životní úspěch.

Životní úspěch... Zkuste ta dvě slova vyslovit ve společnosti. Zkuste, třeba jen před svými přáteli, prohlásit: „Chtěl bych udělat kariéru." Buď vás budou považovat za blázna, nebo, což je horší, za potenciálního kariéristu. A kariérista — to je už v našem podvědomí něco jako zločinec. Liší se od něho jen tím, že nemůže být policejně a soudně stíhán (což nebývá vždy výhodou). Proto se slabší povahy tisknou k zemi a trnou, až o ně někdo zakopne a bude je chtít vynést o stupeň výš. Protože — co tomu řeknou lidé? Budou závidět, obviňovat z kariérismu — je lepší sedět někde stranou a zbytečně neriskovat — za ty dvě tři stovky to nestojí! Ať žije průměr!

A přece znám mladého muže s energickou bradou, který se veřejného mínění nebojí a drze se hlásí ke kariéře. Nečeká, až si ho někdo všimne, ale o vyšší funkce se veřejně hlásí. Svůj postup si plánuje v souladu se zvyšováním vzdělání a nabýváním zkušeností. Proto si může dovolit lecjaký exhibicionismus. Když na podzim minulého roku prohlásil, že chce kandidovat za poslance do Národního shromáždění, v duchu jsem ji již viděl vcházet do parlamentní budovy.

Přejme mu, aby se mu to podařilo, protože je charakterní a progresivní, vzdělaný a činorodý člověk, který už ve svém okolí, v očích rozumných lidí, dokázal rehabilitovat pojem kariéra.

Bílá vrána! Ano. Těžko však věřit, že mezi námi vůbec nejsou lidé, kteří netouží po tom, dostat se výš, být společensky prospěšnější. Jsou a není jich málo. Přijali však pravidla hry — své touhy pečlivě skrývají. Výzbroj, prostředky: u jedněch intriky, podlézání a přetvářka, u druhých odevzdané očekávání, že si jich někdo přece jen povšimne, ocení jejich práci a pomůže jim nahoru.

Nezdá se mi, že by to byla mravnější, společensky užitečnější realizace životní dráhy — socialistická koncepce kariéry.

Nedávno mne v tramvaji zaujal zavalitý čtyřicátník. Na první pohled jeden z těch, kteří už léta naplňují naše kanceláře „kritickým duchem". (Jinak ovšem neradi chodí s vlastní kůží na trh, neboť jejich ideálem je poklidné referentské místo s jednotným platem.) Tématem jeho uvažování byly poslední politické změny: „Kruciflx, ten ale udělal kariéru!" Bylo to řečeno spíše se závistí než s obdivem. Škoda! Dnes má přece on a vůbec celá jeho generace velkou příležitost. Musí ale jít do toho, ztotožnit se s novým pokrokovým proudem.

VLADIMÍR DIVIŠ